

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту і права**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувач кафедри,
д. е. н., професор**

_____ **Олександр ВЕЛИЧКО**
« ____ » _____ **2023 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ
ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА**

**Освітньо-професійна програма «Менеджмент»
Спеціальність 073 «Менеджмент»
Ступінь вищої освіти: Бакалавр**

Здобувач

Ілля КУРАЖЕНКО

**Науковий керівник,
старший викладач**

Костянтин НЕЧИПОРЕНКО

Дніпро – 2023

**ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет: Менеджменту і маркетингу
Кафедра: Менеджменту і права
Освітньо-професійна програма: «Менеджмент»
Спеціальність: 073 «Менеджмент»
Ступінь вищої освіти: Бакалавр

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Зав. кафедри менеджменту і права,
д.е.н., професор**

_____ **Олександр ВЕЛИЧКО**
«_____» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

КУРАЖЕНКУ ІЛІІ ОЛЕГОВИЧУ

1. Тема роботи: «Удосконалення управління виробничим потенціалом підприємства»

Науковий керівник: Нечипоренко Костянтин Володимирович, ст.викладач

затверджені наказом по ДДАЕУ від 31.03.2023 р. № 589

2. Термін подання здобувачем роботи: _____ р.

3. Вихідні дані до роботи: дані статистичної звітності та річні звіти ТОВ «Колос» річні плани економічного і соціального розвитку; нормативні документи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити)

1. Вивчення теоретичних основ управління виробничим потенціалом підприємства

2. Дослідження організаційно-економічних умов діяльності базового товариства з обмеженою відповідальністю та вивчення стану виробничого потенціалу

3. Пропозиції щодо удосконалення управління виробничим потенціалом досліджуваного товариства

Висновки і пропозиції

5.Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Головні ознаки потенціалу підприємства. Структура виробничого потенціалу підприємства. Структуризація потенціалу підприємства. Урожайність основних вирощуваних культур в ТОВ «Колос» Синельниківського району. Динаміка зміни собівартості основних сільськогосподарських культур в ТОВ «Колос». Структура виробничих витрат при виробництві продукції рослинництва в ТОВ «Колос». Рівень рентабельності виробництва основних сільськогосподарських культур в ТОВ «Колос» 2018-2022 рр. Аналітичне вирівнювання динаміки рівня рентабельності соняшнику в ТОВ «Колос».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка графіка робіт	Вересень 2022 року	
2.	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	Вересень 2022 року	
3.	Вибір і опрацювання джерел інформації теоретичного характеру щодо сутності, актуальності та особливостей управління виробничим потенціалом підприємства. Виконання першого теоретичного розділу.	Жовтень - грудень 2022 року	
4.	Дослідження результатів управління товариством з обмеженою відповідальністю за останній період та вивчення передумов щодо управління виробничим потенціалом. Виконання другого дослідницько-аналітичного розділу.	Січень - лютий 2023 року	
5.	Розробка шляхів удосконалення управління виробничим потенціалом. Виконання третього рекомендаційного розділу роботи.	Березень - квітень 2023 року	
6.	Підготовка висновків та пропозицій	Травень 2023 року	
7.	Оформлення тексту кваліфікаційної роботи, збір супровідних документів до неї	Травень 2023 року	
8.	Підготовка доповіді, ілюстративного матеріалу для захисту роботи	Червень 2023 року	
9.	Перевірка тексту для встановлення рівня оригінальності роботи та відсутності академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації	Червень 2023 року	
10.	Представлення роботи на засідання кафедри	Червень 2023 року	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	Червень 2023 року	

Здобувач вищої освіти _____
(підпис)

Ілля КУРАЖЕНКО

Керівник роботи _____
(підпис)

Костянтин НЕЧИПОРЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	7
1.1. Сутність та значення виробничого потенціалу підприємства	7
1.2. Основні чинники ефективного використання виробничого потенціалу підприємства	21
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	25
2.1. Характеристика організаційно-економічних умов діяльності підприємства	25
2.2. Дослідження стану виробництва та виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства	34
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	41
3.1. Пріоритетні напрями управління ефективністю використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства	41
3.2. Раціоналізація системи технічного забезпечення виробництва	49
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації та швидкого технологічного розвитку підприємства знаходяться в постійній конкуренції. Ефективне управління виробничим потенціалом дозволяє підприємствам зберігати конкурентну перевагу, забезпечувати якісний продукт або послугу, а також швидко адаптуватися до змін ринкових умов.

Підвищення рівня ефективності використання виробничого потенціалу аграрних підприємств відіграє провідну роль в успішному вирішенні економічних і соціальних завдань, досягненні головної мети виробництва – підвищення прибутковості. Теоретичне обґрунтування визначення розміру, структури, функцій і закономірностей розвитку економічного потенціалу як економічної категорії має не лише методологічне, а й практичне значення, оскільки від ефективності його використання значною мірою залежать темпи розвитку сільського господарства України.

Виробничий потенціал підприємства – це ключовий фактор, що визначає його ефективність, стійкість і конкурентоспроможність у сучасному світі. Сутність цього поняття полягає в загальній здатності підприємства максимально використовувати свої ресурси та забезпечувати результативність виробничих процесів.

Значення виробничого потенціалу важко переоцінити. Він визначає можливості підприємства розвиватися, пристосовуватися до змінних ринкових умов і конкурувати на міжнародному рівні. Ефективне управління виробничим потенціалом дозволяє забезпечити оптимальне використання ресурсів, знизити витрати, покращити якість продукції або послуги, збільшити прибуток та задовольнити потреби клієнтів.

Робота присвячена проблемі управління економічною ефективністю виробництва сільськогосподарської продукції, через ефективне використання виробничого потенціалу підприємства.

Таким чином, актуальність обраної теми заключається в тому, що в

сучасних умовах господарювання отримання позитивних економічних показників виробничої діяльності практично неможливо без максимально можливого рівня використання виробничого потенціалу підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і методичних положень удосконалення управління використанням виробничого потенціалу в сільськогосподарському виробництві, розробка на їх основі практичних рекомендацій для господарства спрямованих на пошук резервів підвищення ефективності виробництва.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання:

- з'ясувати теоретичні основи управління виробничим потенціалом підприємства;
- визначити структуру потенціалу підприємства та чинники його ефективного використання;
- охарактеризувати виробничі ресурси та природно-економічні умови підприємства, де проводяться дослідження;
- дослідити стан виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства;
- проаналізувати динаміку використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства;
- розглянути шляхи удосконалення управління виробничим потенціалом сільськогосподарського підприємства.

Об'єкт дослідження – сукупність організаційно-економічних процесів при використанні виробничого потенціалу в товаристві з обмеженою відповідальністю «Колос» Синельниківського району Дніпропетровської області.

Предмет дослідження, що проводиться в роботі – політика підприємства щодо управління власним виробничим потенціалом.

Теоретичною й методичною базою дослідження є загальнометодологічні підходи, зокрема діалектичний та системний до вивчення економічних явищ і процесів. У процесі роботи використані методи

економічних досліджень: монографічний та абстрактно-логічний – при формуванні теоретичних узагальнень, факторів та принципів управління, критичному аналізі досліджень інших авторів; економіко-статистичні методи – при визначенні результатів діяльності сільськогосподарських підприємств; порівняльний – при порівнянні показників даного в динаміці; графічний – для наглядної демонстрації зміни показників в динаміці; системно-структурний – для аналізу ресурсного потенціалу конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств; аналітичного прогнозування.

Інформаційну базу дослідження склали наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів, монографії, матеріали науково-практичних конференцій, інформаційні матеріали інтернет-сайтів, організаційно-розпорядчі документи, аналітичні й статистичні матеріали, а також бухгалтерська та фінансова звітність ТОВ «Колос».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та значення виробничого потенціалу підприємства

В сучасному енергонасиченому світі з великою кількістю явних і прихованих можливостей і не завжди, на перший погляд, помітних перспектив категорія «потенціал» набує певною мірою поширеного і в той же час абстрактного значення. Значна кількість вчених, практиків і дослідників схильні розглядати потенціал як сукупність наявних можливостей та можливостей, що можуть бути залучені і використані в найближчий час чи майбутньому для збільшення потужностей виробництва чи надання послуг підприємством.

Не зважаючи на широко вживаність і певну абстрактність категорії «потенціал» і зокрема, «виробничий потенціал» є важливими для розуміння перспекти і стратегічних можливостей будь-якого підприємства чи організації. Дослідження для умов конкретного підприємства – необхідна передумова при складанні прогнозів розвитку перспективності інвестицій та і взагалі доцільності подальшого існування суб'єкта.

Якщо зануритись в етимологію сутності терміну «потенціал», то виявимо походження від латинського терміну «*potentia*», що по суті розуміється як «приховані можливості», які при належному підході і використанні перетворюються в реальні потужності підприємства [18, с. 5].

Подібне розуміння і сприйняття в науковому середовищі дослідження економічних процесів пов'язується зі способами вирішення проблем спрямованих на комплексну оцінку рівня розвитку стану і перспектив виробничих сил підприємства.

Вітчизняні науковці, про що свідчать дописи в економічній літературі, цей термін трактують як можливості, сили, запаси та засоби, які можуть бути

використані, чи як певний левел потужності, хоч і певною мірою прихований.

Досить поширеною в економічній літературі характеристикою терміну «потенціал» останнім часом, є доволі широке використання по відношенню до різних виду ресурсів чи їхньої сукупності. Представляється, що цими процесами рухає, головним чином, сприйняття потреби вживання і використання глибинних спроможностей ресурсів, які визначаються недостатнім проробленням можливих процесів взаємодії ресурсів.

Популярними з останніх згадувань у вітчизняних роботах у цьому напрямку є взаємоув'язка змісту категорій «потенціал» і «можливості» виробництва організації. Так часто, «виробничий потенціал» тлумачиться як величина, що характеризує номінальні потенційні можливості, спроможності підприємства, що певною мірою відрізняється від традиційного і, вже певною мірою застарілого підходу, який використовував максимальні величини показників виробничих характеристик досліджуваних організацій [32, с. 164].

Стосовно виробничого потенціалу, то однозначного тлумачення і одностайної думки серед дослідників і практиків також не існують. Більшість концентрують свою увагу на специфічних аспектах, і відповідно пропонують своє тлумачення показника. Якщо розглядати фундаментальну основу, то варто взяти до уваги енциклопедичне трактування профільного інституту Національної академії наук. Згідно цього джерела «виробничий потенціал – максимально можлива здатність певної сфери матеріального виробництва (галузі промисловості, окремих підприємств або їх цехів, дільниць) до виготовлення продукції належної якості в певній номенклатурі і асортименті або виконання робіт за одиницю часу (місяць, квартал, рік)» [12].

Дана проблематика досліджувалась великою кількістю дослідників, наявна значна добірка наукових практичних видань. Природно, що різні дослідники робили акценти на різних проблематичних моментах. Багато розглядає поняття виробничого потенціалу підприємства, його структуру та фактори, що впливають на його формування.

В той же час, на сьогодні доволі чітко виокремлюються дві дещо різні ресурсні позиції. Перша з них бере до уваги потенціал як весь обсяг ресурсів без врахування їх спільного використання та залучення в процес виробництва. Так, Л.І. Абалкін в своїх роботах наводить, що потенціалом можна вважати узагальнену, збірну характеристику ресурсів. А І.І. Лукинов свого часу трактував потенціал з позицій наявності кількості і якості ресурсів, що доступні для використання різними системами.

Специфікою другої ресурсної позиції є розуміння і сприйняття потенціалу як певної групи ресурсів, за використання яких є можливість виробляти ті чи інші матеріальні блага. Зокрема, Є.Б. Фігурнов розглядає потенціал, як характеристику ресурсів виробництва «кількісні та якісні їх параметри, які визначають максимальні можливості суспільства з вироблення матеріальних благ у кожний даний момент» [19, с. 36].

Виробничий потенціал підприємства є ключовим поняттям, яке визначає його здатність до ефективного виробництва та досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі. Це поняття включає в себе сукупність ресурсів, знань, технологій, навичок та потенціалу працівників, що визначають можливості підприємства до створення та постійного вдосконалення продукції чи послуг.

Сутність виробничого потенціалу полягає в його спроможності мобілізувати ресурси та використовувати їх оптимальним чином для досягнення поставлених цілей. Це включає у себе ефективне управління людським капіталом, матеріальними ресурсами, фінансами, технологіями та іншими ключовими елементами, необхідними для виробництва.

Значення виробничого потенціалу надзвичайно велике. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його здатність до інновацій, розширення ринків та залучення клієнтів. Якщо підприємство має сильний виробничий потенціал, воно здатне забезпечити якісну продукцію, ефективно використання ресурсів, зменшення витрат і збільшення прибутку. Крім того,

виробничий потенціал дає можливість підприємству бути гнучким і адаптивним до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Виробничий потенціал тісно пов'язують з різноманітними ресурсами. Проте різні науковці пов'язують виробничий потенціал з різними групами ресурсів. Н.І. Іванов зокрема розглядав лише основні виробничі фонди та потужності. Інший дослідник Т.С. Хачатуров, основою виробничого потенціалу вважав виробничі фонди кваліфікованих працівників. Позиція Є.Б. Фігурнова заключається в віднесенні до виробничого потенціалу робочої сили, створені людиною засоби і предмети праці, а також необхідні для виробництва запаси корисних копалин. За поглядом С.А. Хеймана, виробничий потенціал має включати в себе елементи, такі як виробничий апарат і рівень технології, природні ресурси і матеріальний баланс, існуючу систему комунікацій, техніку, організацію та систему отримання, перероблення і переміщення інформації. Він також вважає, що невід'ємними компонентами виробничого потенціалу є науково-технічний потенціал, кадри в сфері виробництва, їх кваліфікація та загальна підготовка. В.М. Архипов розширює поняття виробничого потенціалу, включаючи в нього виробничі фонди, кадри, ресурси управління та організації виробництва, а також науково-технічну інформацію. [14, с. 26].

Перехід до нового механізму господарювання значно підвищив важливість дослідження ринкових ознак, пов'язаних з поняттям "потенціал підприємства". Відповідно до цілей і місії діяльності, під поняттям "потенціал підприємства" у широкому розумінні розуміється сукупність доступних ресурсів (праці, матеріалів, нематеріальних активів, фінансових ресурсів тощо) та здатність співробітників та менеджерів підприємства до ефективного використання цих ресурсів з метою виробництва товарів і послуг і отримання достатнього прибутку для забезпечення подальшої діяльності. [7, с. 208].

Якщо розглядати по суті, то поняття «потенціал підприємства» можна розуміти в цілісному відображенні можливостей сьогодення і в майбутньому

часі для економічних систем для перетворення ресурсів з використанням підприємницьких здібностей персоналу на економічні блага, забезпечуючи максимальне задоволення корпоративних та суспільних інтересів. Отже, потенціал підприємства є складною, динамічною та структурованою системою, яка має свої власні закономірності розвитку[4, с.232]. Потенціал організації можна охарактеризувати з позицій чотирьох головних ознак (рис. 1.1).

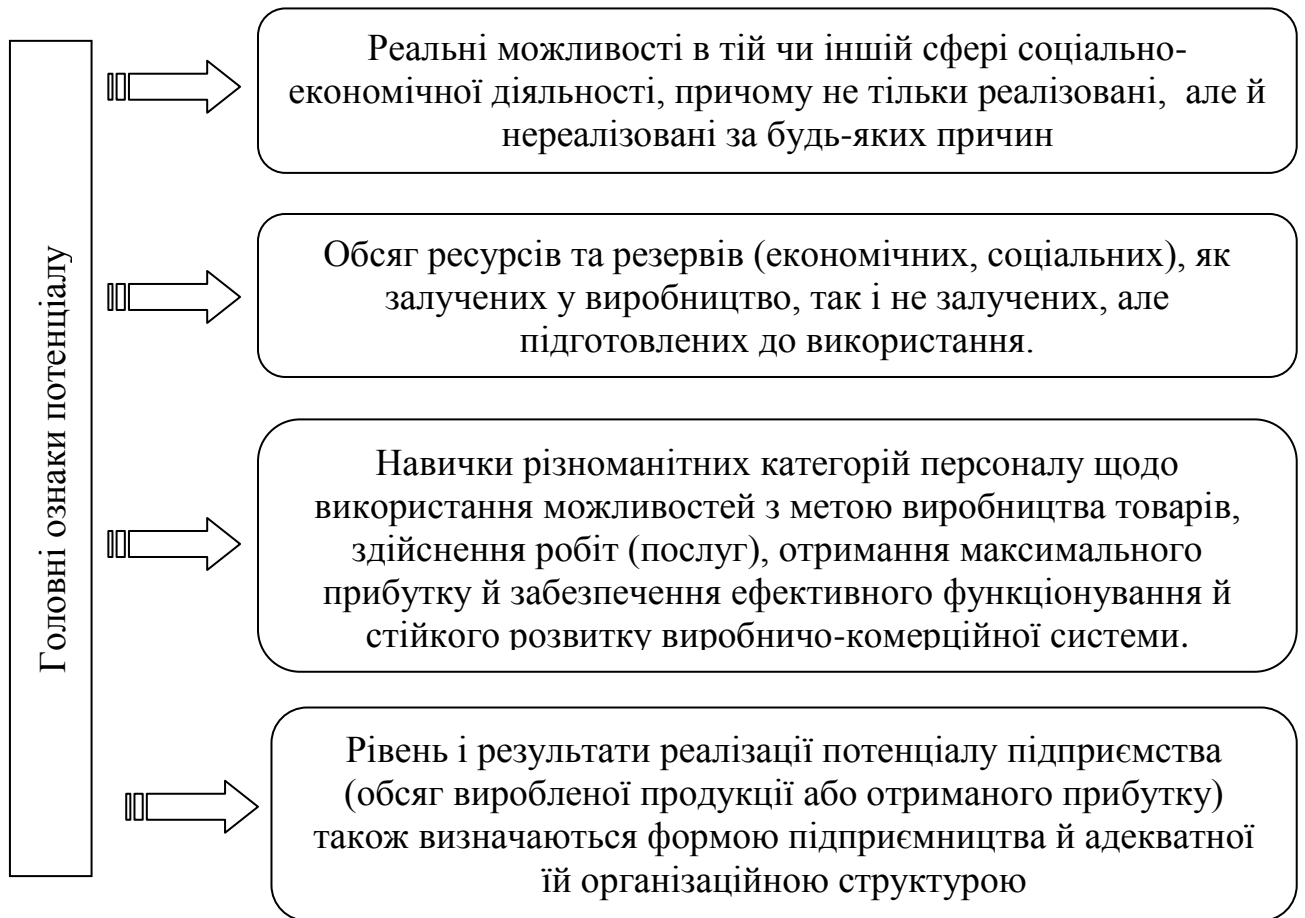

Рис. 1.1. Головні ознаки потенціалу підприємства [розроблено автором]

Кризовий стан економіки нашої країни та окремих підприємств супроводжується незадовільним використанням виробничих потужностей, надмірним накопиченням запасів матеріалів та готової продукції, зменшенням чисельності працівників, зниженням їх кваліфікаційного рівня

та продуктивності праці, а також іншими негативними явищами, що природно спричиняють втрату потенціалу.

Кризовий стан економіки та підприємств може призвести до недосягнення повного потенціалу виробництва. Недостатнє використання виробничих потужностей зменшує ефективність підприємств, призводить до непродуктивного розподілу ресурсів та втрати можливостей для росту і розвитку.

Понаднормативні запаси матеріалів і готової продукції також є ознакою невикористання потенціалу. Це може бути наслідком неефективного планування виробництва, недостатньої контролю за запасами або невідповідності попиту на ринку.

Втрата потенціалу підприємства має далекосяжні наслідки, такі як втрата ринкової позиції, зменшення прибутку і навіть можливе припинення діяльності.

Оскільки раціональне використання виробничого потенціалу так чи інакше пов'язане з орієнтацією на ринок і конкурентну ситуацію, то саме на цих аспектах роблять акцент Олійник Т. І., Косенко А. О. Зокрема, в своїй роботі, вони розглядають виробничий потенціал підприємства як потенційну спроможність підприємства виготовляти товари такого асортименту, споживчих характеристик та якості, щоб задовольнити ключові параметри попиту на реальному ринку [27].

Для виявлення незастосованих резервів та потенціалу розвитку підприємства необхідно провести аналіз ефективності управління та використання виробничого потенціалу з використанням показників, що надають повне уявлення про стан та розвиток підприємства, а також про ефективність використання його виробничого потенціалу та факторів, що на нього впливають.

Досліджувані показники охоплюють різні аспекти, включаючи фінансові, матеріально-сировинні, техніко-технологічні, трудові та інформаційні складові. Ці показники надають детальну інформацію про

фактичний стан підприємства, його ресурси та можливості, а також про ефективність використання цих ресурсів у виробничих процесах.

Аналіз цих показників дозволяє виявити потенційні області покращень і оптимізації виробничого потенціалу підприємства. Виявлення резервів управління та використання ресурсів сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню витрат, поліпшенню якості продукції та послуг, а також забезпечує конкурентні переваги на ринку.

Цей аналіз надає повнішу картину про потенціал підприємства, дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони, а також визначити можливості для розвитку та зростання. Він є необхідним інструментом для стратегічного планування та прийняття рішень, спрямованих на досягнення успіху та стабільності підприємства.

Олійник Т. І. і Косенко А. О. в своїй роботі пропонують авторську схему структуру виробничого потенціалу підприємства (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Структура виробничого потенціалу підприємства [27].

Більш розлогу структуризацію потенціалу підприємства наводить Повстяний Г. В. [31].

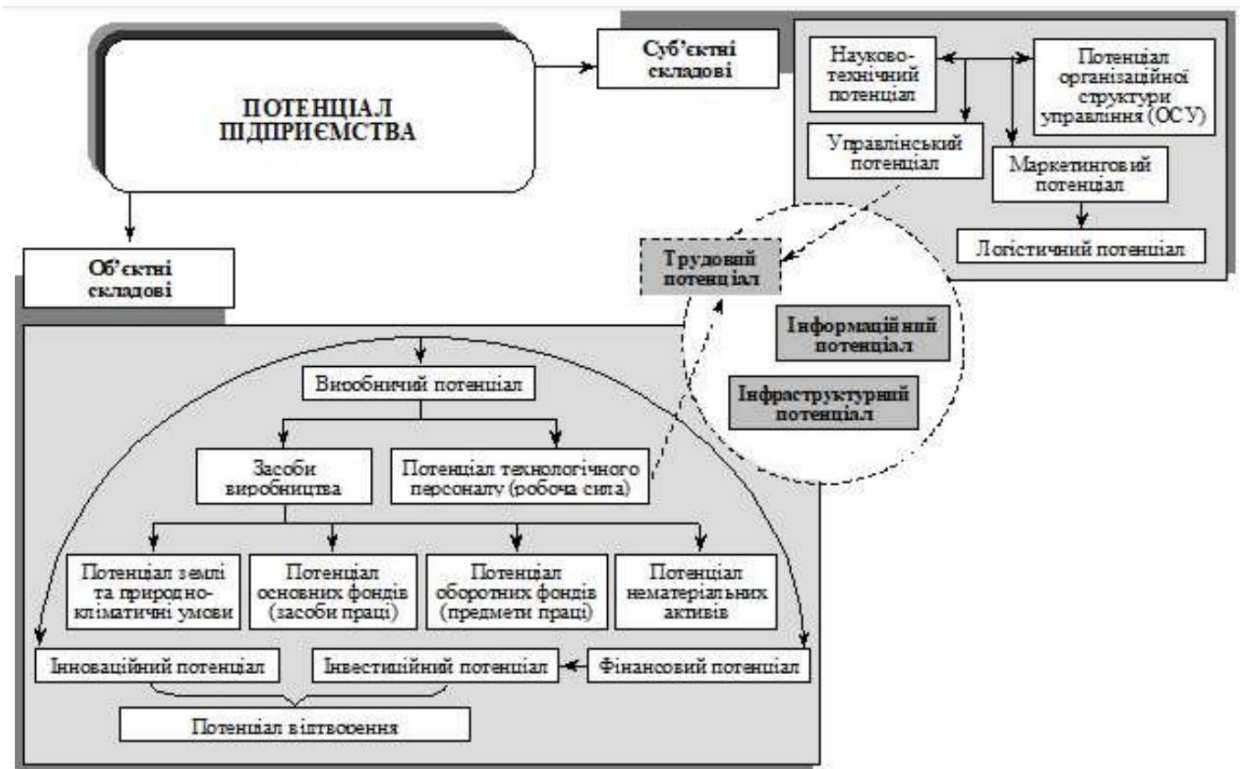

Рис. 1.3. Структуризація потенціалу підприємства [31].

На даному рисунку, представлено одну з найбільш деталізованих структур потенціалу підприємства. Для її формування дослідники використовують принципи об'єктних та суб'єктних складових для класифікації потенціальних типів за функціональними ознаками. Застосування цієї класифікації, а також інших, розроблених вченими на сьогодні, можна вважати доцільними та ефективними методами для вирішення проблем оцінки бізнесу при розгляді їх участі в різного роду проектах, чи то фінансового чи інвестиційного характеру.

У той же час, недоліки цієї структури головним чином пов'язані з господарською діяльністю підприємства, оскільки на її основі неможливо достатньо точно розрахувати перспективний шлях розвитку підприємства та взаємозв'язок між його компонентами. Для досягнення цих цілей потрібні додаткові аналітичні методи та інструменти, які допоможуть врахувати всі

аспекти діяльності підприємства та забезпечити комплексний підхід до його розвитку.

При дослідженні світових тенденцій розвитку, необхідно зазначити, що основним елементом формування потенціалу сучасних підприємств є персонал. Розглядаючи цей аспект, важливо враховувати ряд ключових аспектів, які впливають на ефективність роботи персоналу та загальний успіх підприємства.

По-перше, необхідно звернути увагу на професійні навички та компетентність працівників. Висока кваліфікація та оновлення знань відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Крім того, розвиток лідерських якостей та комунікативних навичок персоналу сприяють покращенню внутрішнього спілкування та командної роботи.

По-друге, важливо враховувати мотивацію та задоволеність працівників. Забезпечення стимулюючої та сприятливої робочої атмосфери допомагає залучити талановитих фахівців та зберегти ключові кадри. Компенсаційна система, можливості професійного зростання та визнання досягнень персоналу є важливими факторами, що впливають на мотивацію працівників.

По-третє, в умовах швидкого технологічного прогресу та цифровізації, персонал підприємства повинен мати гнучкість та вміння адаптуватися до нових умов. Розвиток навичок цифрової грамотності та здатність до постійного навчання стають необхідністю для підтримки конкурентоспроможності та ефективності підприємства.

Розвиток концепції управління трудовими ресурсами є невід'ємною складовою економічної думки і перебуває в густій взаємодії та взаємозалежності з іншими основними напрямками. У сучасних умовах спостерігаються значні зміни, пов'язані з появою та розповсюдженням нових організаційних структур, формуванням "плоских" ієрархій та "прозорих систем управління". Реінжиніринг виробничо-господарської діяльності,

перехід до нових принципів управління (таких як партнерство, гуманізація тощо), розширення внутрішньо-фірмових ринків та розвиток комп'ютерного та телекомунікаційного забезпечення управління та його віртуалізація є вагомими чинниками, що впливають на сферу управління трудовими ресурсами.

Таким чином, можна констатувати, що концепція управління трудовими ресурсами нерозривно пов'язана з широким спектром інших економічних тенденцій та інновацій, які сприяють вдосконаленню організаційних структур, підвищенню ефективності та гнучкості управлінських процесів і відображають сучасні вимоги до успішного функціонування підприємств.

Поступове впровадження передових теоретичних концепцій у практику суттєво вплинуло на зміни в структурі потенціалу підприємств. Сучасні підприємства все більше розуміють значущість свого персоналу і зосереджуються на збереженні кваліфікованих працівників. Важливо відмітити, що трудовий потенціал підприємств, за своєю природою, має здатність до органічного зростання, навіть при обмежених фінансових ресурсах [20, с. 132].

Слід підкреслити, що прояви деформації структури потенціалу підприємств наслідуються від прогресивних теоретичних концепцій, які використовуються у реальній практиці. В сучасному світі більшість підприємств усвідомлюють важливість свого персоналу та прагнуть зберегти талановитих працівників. Слід зазначити, що трудовий потенціал підприємств має властивість до органічного збільшення, навіть у випадку обмеженості фінансових ресурсів.

Ще однією важливою характеристикою потенціалу сучасних підприємств є його інформатизація, що тісно пов'язана з соціально-трудовим аспектом. Ця взаємодія відбувається через процеси накопичення й обробки комерційної інформації персоналом підприємства під час здійснення бізнес-операцій. Якість інформаційних потоків всередині організації прямо впливає

на її адаптивність, цілеспрямованість і, відповідно, результативність діяльності.

Варто зауважити, що інформатизація є ще однією важливою особливістю потенціалу сучасних підприємств і має глибокі зв'язки з соціально-трудовим компонентом. Цей взаємозв'язок реалізується через процеси накопичення та обробки комерційної інформації персоналом підприємства під час ведення бізнесу. Якість інформаційних потоків всередині організації має прямий вплив на її адаптивність, спрямованість та, відповідно, результативність діяльності.

Природньо, що інформація об'єднуюча сила для всіх елементів підприємницької діяльності, стає фактором формування результативної системи. В той же час виконує роль регулятора функціонування виробничих підсистем, належним чином сприяє зростанню важливих показників: продуктивність праці персоналу, ефективність використання основних і обігових засобів виробництва, інших якісних показників.

Отже, провівши ретельне дослідження економічної сутності потенціалу організації чи підприємства можна узагальнити слідує:

- враховуючи сутність потенціалу, варто відзначити його співвідношення як із реальними можливостями об'єктів управління в практиці господарювання, так і з перспективними ресурсами;

- потенціал підприємства можна охарактеризувати динамічною категорією, яка розвивається ідентично динамічному розвитку виробничих сил суспільства;

- потенціал підприємства – в той же час, специфічна економічна система категорій і функціональних відносин між реально існуючими елементами та гіпотетично можливими і доступними [16, с. 45].

Отже, маємо справу з суттєвими відмінностями в підходах до визначення і розуміння сутності поняття і вкладеного змісту, що підтверджує той факт, що однозначне трактування терміну «виробничий потенціал» ще не є сформульованим на даним момент часу.

З урахуванням вищезазначеного можна описати виробничий потенціал економічної системи як комплекс різноманітних ресурсів, які надаються їй для цілеспрямованої творчої діяльності. Кількісні та якісні характеристики цих ресурсів, їх взаємозв'язок та рівень використання визначають продуктивну потужність окремих господарюючих суб'єктів. Можна охарактеризувати виробничий потенціал економічної системи як сукупність різноманітних ресурсів, які надаються для цілеспрямованої творчої діяльності. Кількісні та якісні параметри цих ресурсів, їх взаємозв'язок та рівень використання визначають продуктивну здатність окремих господарюючих суб'єктів [9, с. 34].

Перш за все, важливо провести розрізнення між ресурсним, виробничим і економічним потенціалами. Відмінності між ними пов'язані, передусім, з процесами економічного відтворення. Стадія забезпечення підприємств необхідними матеріально-грошовими ресурсами відповідає поняттю ресурсного потенціалу, тоді як процес поєднання елементів технологічного циклу пов'язується з виробничим потенціалом. Перехід готової продукції на стадію обігу разом з попередніми стадіями відповідає економічному потенціалу.

Система принципів на кожному рівні використання потенціалу визначає такі аспекти: у ресурсного рівня - забезпечення виробництва необхідними ресурсами; на виробничому рівні - зростання економічної ефективності; на економічному рівні - задоволення потреб у конкретному виді продукції чи послуг.

Отже, ресурсний потенціал є основою матеріального забезпечення виробничого потенціалу. Він включає всі ресурси, які пов'язані з функціонуванням та розвитком підприємства. Ці ресурси включають земельні ресурси, основні засоби виробництва, матеріальні оборотні засоби, нематеріальні активи, технології та енергетичні ресурси.

Враховуючи особливості досліджуваного об'єкта, варто зазначити, що в сільському господарстві земля виконує дві ролі: вона є основним засобом

праці і предметом праці. Ця особлива природа землі робить її унікальним засобом виробництва, який використовується у всіх галузях економіки. Особливо важливе значення земля має для сільського господарства, де її характеристики виявляються найбільш яскраво.

Проте виробничий потенціал не залежить лише від площі та структури сільськогосподарських угідь, але й від їх природної та здатності штучного поліпшення родючості. Тому у виробничому потенціалі земля повинна бути представлена якісними характеристиками, які охоплюють такі властивості ґрунту, як вміст гумусу в орному шарі, механічний склад ґрунту, мінеральний склад, реакція ґрунту (кислотна або лужна) та ступінь засоленості. Ці характеристики визначають врожайність сільськогосподарських культур.

Наступним компонентом ресурсного потенціалу будь-якого підприємства є працездатні ресурси, які відіграють ключову роль у руху всього матеріального виробництва в цілому. Проблеми, пов'язані з формуванням цих ресурсів, мають значний негативний вплив на ефективність сільськогосподарського виробництва. Важливо розрізнити поняття «трудові ресурси» і «трудовий потенціал», хоч тривалий час вони і ототожнювались. Трудовий потенціал – найважливіша інтегральна характеристика персоналу, що є його максимальними можливостями по досягненню цілей підприємства і поставлених перед ним завдань. Виходячи з цього, доцільно визначити трудовий потенціал як найвищу віддачу трудових ресурсів, яка залежить від їх кількісних і якісних параметрів. Таким чином, по відношенню до трудового потенціалу трудові ресурси виступають його конкретними носіями. Треба мати на увазі, що значення трудового потенціалу для підприємств сільського господарства набуває особливого значення для продуктивності цього сектора.

У сучасній епохі науково-технічного прогресу значення трудового потенціалу визначається не лише й не стільки його обсягом, а скоріше якістю. Якість робочої сили є складною і многогранною категорією, яка

включає в себе рівень кваліфікації, професійну підготовку, освіту, виробничий досвід та вік. Водночас, вона значно залежить від соціально-економічних умов, що існують для працездатного населення.

Також варто зазначити, що третім складовим елементом в структурі виробничого потенціалу підприємства є основні фонди. На нашу думку, доцільно включити до складу виробничого потенціалу лише основні виробничі фонди, спрямовані на сільське господарство, оскільки саме вони мають ключове значення у виробничому процесі продукції. Залежно від їх ролі у виробничому процесі, основні виробничі фонди можна поділити на наступні категоріальні групи:

- засоби праці, які формують потужність виробництва та технічне забезпечення виробничих процесів (робочі і силові машини і обладнання);
- засоби праці, які використовуються в ролі допоміжних агрегатів і пристроїв в основному виробництві;
- засоби праці, які забезпечують можливість здійснення основних виробничих процесів (капітальні будівлі і споруди) [36, с.195].

Для підприємств агропромислового спрямування діяльності всі три групи фондів є накопичені ресурси упередженої праці. В той же час, варто зазначити, що основну потужність виробничого потенціалу активно формує саме перша група фондів, що на пряму відображає виробничі потужності і спроможності не тільки аграрного, а й іншого виробництва. Саме ця група формує передумови оцінки і прогнозу максимально можливого випуску товарів певної номенклатури, чи надання послуг бажаного переліку, в той же час слід враховувати вимоги по якості, оскільки в умовах жорсткою конкурентної боротьби, часто якість є вирішальним фактором. Беззаперечною умовою залишається найбільш оптимальний спосіб використання наявних ресурсів, особливо дефіцитних, можливість і доступність залучення сторонніх додаткових ресурсів за виробничої потреби.

1.2. Основні чинники ефективного використання виробничого потенціалу підприємства

Підприємства та організації виробничого спрямування виступають найбільш суттєвим елементом виробничого потенціалу економіки країни. Вони забезпечують нормальне функціонування суспільства, здійснюючи вплив на різні сторони його життя.

Як цілісна система сама по собі, організація складається з різних елементів і реалізується у вигляді: господарського об'єкта, законодавчо оформленого суб'єктно-об'єктного органу, організаційної структури, соціального і просторово-технічного організму.

З метою здійснення успішної діяльності в ринкових умовах і ефективного функціонування будь-яка організація потребує ефективної системи управління.

Загальні функції як складові процесу управління тісно пов'язані із специфічною діяльністю підприємства. При управлінні інноваційною діяльністю, наприклад, здійснюють реалізацію слідуючих функцій менеджменту:

- вибір, обґрунтування і реалізація стратегії інноваційного розвитку,
- безпосередня організація інноваційного процесу,
- оптимальний розподіл ресурсів на інноваційну діяльність,
- упровадження результатів інноваційних досліджень
- захист результатів інноваційних розробок.

Коли мова йде про маркетингову діяльність реалізація функцій управління передбачає:

- організацію збору й обробки маркетингової інформації,
- планування й аналіз ефективності маркетингової діяльності,
- вибір і реалізація цінової політики,
- застосування маркетингових рішень по продукту,
- вибір цільових ринків і їхнє сегментування,

- вибір і взаємодія з каналами товароруху,
- просування товару.

При здійсненні планування виробничої діяльності виконують:

- розробку самої програми виробництва,
- вибір оптимального технологічного процесу,
- оперативне планування здійснення операцій,
- забезпечення матеріально-технічного постачання,
- розробку виробничих систем.

Отже, конкретні функції менеджменту організації краще розглядати як невідемні складові компоненти її управління [15, с.90].

При здійсненні управлінської діяльності застосовують специфічні способи і прийоми впливу на колективи працівників, чи окремих виконавців, з метою досягнення цілей організації. Ці способи і прийоми називають методами менеджменту, які за мотиваційною характеристикою поділяють на три загальні групи: організаційно-розпорядчі (адміністративні), економічні, соціально-психологічні.

Організаційно-розпорядчі або адміністративні методи управління необхідні для здійснення основних організаційних і регламентуючих впливів на діяльність організації. Це владний вплив адміністрації підприємства для врегулювання його діяльності, визначення основних положень, інструкцій і правил. Також дана група передбачає більш рухомий оперативний вплив на систему управління за допомогою наказів, розпоряджень та усних вказівок [8, с. 352].

Група економічних методів менеджменту заснована на впливі на економічний інтерес об'єктів управління і створюють можливість використати економічні відносини елементів соціально-економічних систем з метою їх більш ефективного функціонування і розвитку. До даної групи методів, як правило, відносять: бюджет, кредит, ціну, економічні стимули, способи залучення співробітників до розподілу прибутку підприємства і т.д.

Група соціально-психологічних методів менеджменту враховує досягнення загальної і соціальної психології в здійсненні управлінської діяльності. Це вплив через психологічний статус людини, що визначає їх формальну роль в структурах і процесі управління. Як приклад, на посаду керівника доцільно призначати неформального лідера з визначеними параметрами характеру і темпераменту, застосовують для більш дієвого впливу на колективи підприємств таких важелів, як відносини в колективі, імідж організації, соціально-психологічний клімат і т.п [5, с. 250].

Хочемо звернути особливу увагу на важливість ефективного використання інформаційного потенціалу. Розвиток ринкових відносин в Україні зумовив зростання потреби в обліковій інформації, необхідній для управління підприємством. Управління – це інформаційний процес. Це підтверджує той факт, що весь процес управління супроводжується отриманням, перетворенням, аналізом та використанням інформації. Ефективність роботи підприємства суттєво залежить від правильної організації керівництвом підприємства професійних інформаційних потоків, тобто від належного інформаційного забезпечення. За твердженням В.І. Чиж інформаційне забезпечення – це «система одержання, оцінки, переробки і збереження облікових даних, яка створена з метою розробки управлінських рішень» [11, с. 296].

Розвиток ринкової економіки зумовлює необхідність розширення асортименту продукції, робіт, послуг та підвищення їх якості, що збільшує потребу в ресурсах та, як наслідок, призводить до зростання витрат.

Для підприємства завжди є актуальним питання управління витратами, вирішенню якого сприяє раціональна організація облікового процесу. Процес управління витратами можна розглядати як цілеспрямовані заходи управлінського персоналу, націлені на раціональне використання ресурсів у ході виробництва та збуту продукції. Управління витратами дає можливість знизити їх рівень. Важлива роль у системі управління витратами належить обліку витрат і калькуляції собівартості.

Управління витратами відіграє ключову роль у досягненні ефективного використання виробничого потенціалу. Це включає в себе планування, контроль і оптимізацію витрат, пов'язаних з виробництвом продукції або наданням послуг. Ефективне управління витратами дозволяє забезпечити оптимальне використання ресурсів, знизити непродуктивні витрати і покращити фінансові результати підприємства.

Інформаційне забезпечення відіграє важливу роль у процесі оцінки потенціалу підприємства. Оцінка ефективності аналізу інформаційної бази може бути здійснена шляхом визначення рівня задоволення потреб користувачів різних категорій у інформації про діяльність підприємства. Наявність додаткових джерел інформації дозволяє зробити більш обґрунтовані рішення щодо оцінки потенціалу підприємства. Важливо забезпечити доступ до актуальної і достовірної інформації для всіх зацікавлених сторін, що сприятиме більш точній та об'єктивній оцінці потенціалу підприємства [6, с.163].

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Характеристика організаційно-економічних умов діяльності підприємства

Дослідження стосовно використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства проведемо за матеріалами товариства з обмеженою відповідальністю «Колос». Товариство з обмеженою відповідальністю «Колос» зареєстровано за юридичною адресою: Дніпропетровська область, Синельниківський район, село Романки, вулиця Набережна, 2, Покровська селищна об'єднана територіальна громада. Державна реєстрація товариства відбулася 14 березня 2000 року. Фактично адміністративна будівля товариства перебуває за адресою вулиця Центральна 2а, в цьому ж селі. Виробничі потужності також розміщені на території села Романки. Земельні ділянки які обробляє ТОВ «Колос» також відносяться до території даного населеного пункту. Відстань до адміністративного центру громади складає 13,4 км, районного центру 69,7 км, до обласного центру м. Дніпро – 116,1 км.

Варто зазначити, що підприємство має відносно зручне гео економічне розташування. В безпосередній близькості знаходиться автотраса територіального значення Дніпро – Мелітополь Т-0401, яка поєднує обласний центр Дніпропетровської області зі значною територією Запорізької області. На відстані 12 км від села Романки автошлях Т-0401 перетинається з автотрасою національного значення Н-15 Запоріжжя-Донецьк, яка в свою чергу проходить територією трьох сусідніх областей Запорізькою, Дніпропетровською і Донецькою, об'єднуючи цілий ряд населених пунктів і промислово-виробничо-постачальних об'єктів. Важливість доступу до автотранспортних шляхів природня через можливість створення зручної

логістичної системи постачання сировини для забезпечення належного функціонування підприємства. Також доступ до автотранспортної інфраструктури створює зручні передумови для реалізації продукції підприємства. На сьогодні, основним транспортом для завезення-вивезення необхідних вантажів для підприємства залишається автомобільний. В той же час, в безпосередній близькості до території товариства «Колос», 9 кілометрів, знаходиться залізнична станція «Мечетна» Придніпровської залізної дороги. Це створює додаткові можливості для підприємства у виборі більш зручного транспорту для завезення-вивезення необхідних вантажів. Територія громади розміщена на південному сході Синельниківського району Дніпропетровської області і межує з територією Запорізької і Донецької областей.

Покровська селищна об'єднана територіальна громада, на території якої знаходиться досліджуване підприємство, розташована своєю площею в південно-східній частині лівобережного району північного Степу. Основними водними артеріями є річки Вовча, Гайчур, Кам'янка, при цьому площа водних об'єктів становить лише 0,9 % від загальної площі громади. Ґрунти – чорноземи звичайні, середньо-гумусні повнопрофільні. За своїм природним хіміко-механічним складом ґрунти сприятливі для вирощування більшості польових культур. Ландшафт території – безлісий степ, який подекуди перетинають яри та балки. Лісові насадження представлені штучними лісами і лісосмугами територія яких становить біля 5 % від загальної території. Варто зазначити, що через суттєву розораність, сільськогосподарські угіддя піддаються водній та вітровій ерозії.

У зазначеній місцевості спостерігаються помірно-континентальні кліматичні умови з низькими несприятливими температурами взимку, навіть періодичними заморозками на весні і вищими спекотно-засушливими температурами влітку. Протягом року типові незначні та нестабільні опадами, часто у вигляді зливових дощів. За багаторічними даними, отриманими з метеостанції у селищі Чаплино, розташованому в 8 кілометрах

від об'єкта дослідження, середньобогаторічна температура повітря становить 8,8°C, а середньорічна кількість опадів складає 426 мм. Більшість опадів (68% від річної кількості) припадає на теплий період року з квітня по жовтень. Проте, через зливовий характер дощів у цей період, їх ефективність значно зменшується. Низький рівень відносної вологості і висока температура повітря спричиняють значну втрату вологи внаслідок випаровування. У даній місцевості, найпоширенішим напрямком вітрів є східний вітер. Річна кількість опадів коливається в межах 360-420 мм. Перший заморозок спостерігається спостерігалися вже 15 вересня, а останній – можливий і в другій декаді травня. У цьому районі середньорічна сума позитивних температур становить 2500 градусів, що сприяє успішному вирощуванню зернових культур.

Прийняття рішень по загальному керівництву потребує координації всіх аспектів ділової діяльності в єдину програму управління. Іншими словами голова господарства формує стратегію управління та втілює її у життя. Саме вона визначає характер ділової діяльності, як у звичайних, так і в специфічних умовах.

Основним видом діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Колос», зазначеним при здійсненні державної реєстрації, є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, та допоміжна діяльність у рослинництві.

Для забезпечення здійснення основного виду діяльності, підприємству необхідний певний базис, земельні площі, на яких можливе здійснення вирощування сільськогосподарських культур. Для виробництва продукції підприємство орендує сільськогосподарські угіддя та територію тракторної бригади для стоянки техніки. Адміністративна споруда є власністю підприємства. Для забезпечення безперебійної роботи на підприємстві є складське господарство: склади сировини і готової продукції. З метою доведення вирощеної продукції до товарних кондицій, та кондицій необхідних для закладення на зберігання, організовано механізований тиск.

Оцінка економічної ефективності використання земельних ресурсів базується на комплексі натуральних і вартісних показників, які відображають рівень виробництва сільськогосподарської продукції та отриманого прибутку з конкретних земельних ділянок. Ця система показників сприяє аналізу та оцінці ефективності господарської діяльності, пов'язаної зі земельними ресурсами.

У наступній таблиці 2.1 буде розглянуто земельні ресурси та зміни їх використання в господарстві. Важливо підкреслити, що земля в сільському господарстві виступає основним засобом виробництва і одночасно служить базою для розташування підприємства. Правильне використання землі сприяє підвищенню родючості ґрунту, тоді як неправильне використання може призвести до його деградації, руйнування та виходу з господарського обігу.

Таблиця 2.1

Структура земельних угідь, землезабезпеченість

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2022 у % до 2018
Загальна земельна площа, гектар	1886,9	1893,8	1897,1	1897,1	1894,2	100,4
Всього сільськогосп угідь, гектар	1879,4	1886,4	1889,4	1889,8	1886,9	100,4
з них: рілля	1845,9	1848,1	1851,1	1853,3	1853,3	100,4
площа саду	26,3	31,1	31,1	31,1	28,2	107,2
природні пасовища	7,2	7,2	7,2	5,4	5,4	75,0
Припадає на 1 робітника с. – г. угідь, гектар	43,7	46,0	48,4	54,0	57,2	130,8
ріллі, гектар	42,9	45,1	47,5	53,0	56,2	130,8

Проводячи аналіз отриманих показників в таблиці 2.1 бачимо, що в ТОВ «Колос» практично всі сільськогосподарські угіддя припадають на рілля. Незначна частка (до 2 %) відноситься до інших видів

сільськогосподарських угідь. Так, в звітному році, 28,2 гектари зайняті садом і 5,4 гектари займають природні пасовища, для випасу овець. Варто відзначити, що в звітному році, в порівнянні з попереднім, ці площі дещо зменшились. Якщо порівняти 2022 рік з 2018 роком, то можна зробити висновок, що загальна земельна площа підприємства змінилась не суттєво протягом останніх років, а саме збільшилась на 0,4%. Так як рілля є основним видом сільськогосподарських угідь на підприємстві, то дані зміни напряму пов'язані зі змінами площі ріллі. Отже збільшення саме площі ріллі на 7,4 гектари, за рахунок залучення кількох додаткових орендодавців земельних паїв, стало причиною збільшення загальної площі. Землезабезпеченість в ТОВ «Колос» за досліджуваній період має тенденцію до зростання, при відносній сталості площ на цей показник впливає кількість працівників, яка за останні кілька років постійно знижується. Отже у звітному році в порівнятті з базисним 2018, кількість гектар, в розрахунку на одного працівника збільшилась на 30,8%, що свідчить про зростання потенціалу в рослинництві.

Важливе значення для підприємства при вирощуванні сільськогосподарських культур має структура посівних площ. При правильному плануванні структури посівних площ, тобто сівозміни підвищується не лише врожайність сільськогосподарських культур, а й зберігається і підвищується родючість ґрунтів. Завдяки цій властивості земля активно впливає на процес сільськогосподарського виробництва. Далі більш детально розглянемо структуру посівних площ підприємства у таблиці 2.2.

З даних, наведених в таблиці видно, що підприємство використовує трьохпольну сівозміну. Найбільшу питому вагу в структурі посівних площ підприємства займають зернові: озима пшениця, кукурудза на зерно та технічна олійна культура соняшник. При цьому, за останні 3 роки, зернові поступово посилюють свої позиції в структурі за рахунок зменшення частки технічних культур та чорного пару.

Так за досліджуваний період площа зернових збільшилася на 6,7%, а площа посіву озимої пшениці та кукурудзи зросла на 50,4% та 28,7% відповідно, а площі під ячменем суттєво скоротилися на 91,3%. За цей же період, дещо збільшились площі посіву сої на 11,2%, при цьому зменшились площі посіву соняшнику на 5,9%, це все обумовлено ринковою кон'юнктурою. Площа чорного пару в 2022 році в порівнянні з 2020 скоротилась на 9,3 %.

Таблиця 2.2

Структура посівних площ в ТОВ «Колос»

Культури	2020		2021		2022		2022 в % до 2020
	га	%	га	%	га	%	
Зернові – всього	849,7	45,9	843,3	45,5	928,5	50,1	109,3
в т.ч озима пшениця	438,7	23,7	708,0	38,2	733,9	39,6	167,3
ячмінь	255,5	13,8	24,1	1,3	22,2	1,2	8,7
кукурудза на зерно	155,5	8,4	111,2	6	172,4	9,3	110,8
Технічні – всього	594,2	32,1	604,2	32,6	546,7	29,5	92,0
в т.ч. соняшник	544,2	29,4	539,3	29,1	491,1	26,5	90,2
соя	50,0	2,7	64,9	3,5	55,6	3	111,2
Чорний пар	407,2	22	405,9	21,9	378,1	20,4	92,8
Всього посівних площ	1851,1	100	1853,3	100	1853,3	100	100,1

Сільськогосподарське виробництво здійснюється через взаємодію чотирьох основних факторів, серед яких важливе значення мають засоби виробництва - інструменти і об'єкти праці. Вони активно беруть участь у формуванні вартості сільськогосподарської продукції і, будучи важливими складовими елементами продуктивних сил, визначають рівень розвитку матеріально-технічної бази ТОВ "Колос". Отже, успіх сільськогосподарського підприємства в значній мірі залежить від належного забезпечення засобами виробництва, їх структури та ефективного використання, що впливає на кінцеві результати його діяльності.

Одне з ключових місць в оцінці виробничого потенціалу підприємства займає аналіз забезпечення підприємства знаряддями і предметами праці, тобто основними і оборотними засобами, вартісна оцінка яких характеризується забезпеченістю фондами, основними і оборотними. Засоби виробництва, які складають оборотні фонди (загальна вартість предметів праці), передають свою вартість на виготовлену продукцію протягом одного виробничого циклу. Фондозабезпеченість та фондоозброєність відіграють важливу роль у підвищенні економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Обидва ці показники в сукупності характеризують рівень забезпеченості підприємства виробничими фондами.

Для проведення більш детального аналізу вартості основних засобів у часі застосуємо динамічний ряд. Проаналізуємо зміну в динаміці основних засобів в умовах ТОВ «Колос» за 2018-2022 роки, дані занесемо в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналітичні показники динаміки середньорічної вартості основних фондів

Роки	Середньорічна вартість основних фондів, тис.грн.	Абсолютні прирости (зменшення), тис.грн.		Темпи зростання (зменшення), %		Темпи приросту (зменшення), %		Абсолютне значення 1% приросту (зменшення) тис.грн.
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	
2018	21152,3	-	-	100	100	-	-	-
2019	20420,4	-731,9	-731,9	96,5	96,5	-3,5	-3,5	211,5
2020	19921,1	-1231,2	-499,3	94,2	97,6	-5,8	-2,4	204,2
2021	21753,2	-600,9	1832,1	102,8	109,2	2,8	9,2	199,2
2022	22386,4	1234,1	633,2	105,8	102,9	5,8	2,9	217,5

Визначимо середнє значення абсолютного приросту показника:

$$A_{\text{пр}} = (0 - 731,9 - 499,3 + 1832,1 + 633,2) / 5 = 246,82 \text{ тис. грн.}$$

Зробимо розрахунок середнього значення темпу зростання:

$$T_{\text{зр}} = \sqrt[5]{22386,4 / 21152,3} \times 100\% = \sqrt[5]{1,058} \times 100\% = 1,0286 \times 100\% = 102,86\%$$

Також зробимо розрахунок середнього значення темпу приросту:

$$T_{\text{пр}}=102,86\%-100\%=2,86\%.$$

Детальний аналіз зміни вартості основних засобів за досліджуваний період свідчить, що відсутня чітка тенденція, так з 2018 по 2020 роки спостерігається зниження основних засобів виробництва через оптимізацію їх складу. За цей період підприємство хоч о оновляло основні засоби, але темпи оновлення були менші за темпи виведення з обігу. На підприємстві було прийняте рішення позбутися певної частини засобів виробництва які фізично і морально застаріли і активно не використовуються в виробничих процесах. Найбільш активна реалізація застарілої техніки і обладнання відбувалось в 2019-2020 роках. Оптимізувавши склад основних засобів виробництва, підприємство поступово почало нарощування оновлених потужностей. Навіть в перші місяці 2022 року було придбання нової техніки, за раніше укладеними угодами. Вцілому, за досліджуваний період середньорічна вартість основних засобів збільшилась, загалом з 2018 по 2022 роки зросла на 1234,1 тис. грн. Абсолютне значення 1 % приросту зросло з 211,5 тис. грн. в 2019 році до 217,5 тис. грн. в 2022 році.

Економічне значення основних фондів полягає у тому, що вони відображають рівень розвитку праці в сільському господарстві, сприяють комплексній механізації та автоматизації виробництва, забезпечують якісне і своєчасне виконання сільськогосподарських робіт, що суттєво впливає на продуктивність праці.

Кожне аграрне підприємство функціонує з певною кількістю персоналу - групою працівників, які мають необхідні фізичні та професійні здібності для ефективного керування виробництвом та якісного виконання технологічних процесів в агропромисловому секторі. Цей персонал є невід'ємною складовою частиною аграрного підприємства і виконує різноманітні завдання, пов'язані з обробкою землі, ростом та доглядом за рослинами, управлінням технічними процесами та багатьма іншими аспектами сільськогосподарського виробництва. Важливою умовою є те, що

працівники повинні мати укладені трудові угоди з підприємством і бути частинами його персоналу. Вони повинні мати необхідні навички і знання, щоб ефективно виконувати свої обов'язки відповідно до галузі виробництва, в якій вони працюють.

Результативність діяльності ТОВ «Колос» значною мірою залежить від наявності кваліфікованого персоналу та добре організованої кадрової структури. Це дозволяє забезпечити ефективну роботу підприємства, досягнення поставлених цілей і підтримку стійкого розвитку товариства, а також максимально повній реалізації виробничого потенціалу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Рівень забезпеченості та використання праці робітників ТОВ «Колос»

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2022 у % до 2018
Середньооблікова чисельність працівників – всього, осіб	43	41	39	35	33	76,74
Кількість працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві	39	37	35	31	29	74,36
Загальний річний фонд оплати праці, тис. грн	1687,63	1984,59	2023,74	2644,18	3074,15	182,16
Розмір середньорічної оплати праці 1 працівника, тис. грн	39,247	48,405	51,891	75,548	93,156	237,36
Річна продуктивність праці 1 працівника, тис. грн	127,34	212,83	223,68	295,69	324,77	255,04
Ними відпрацьовано, тис.люд.-год.	68,09	64,92	62,49	56,08	52,87	77,65
Річний запас робочого часу, тис.люд.-год.	81,055	77,285	73,515	65,975	62,205	76,74
Коефіцієнт використання робочого часу	0,84	0,84	0,85	0,85	0,85	101,18

Виходячи з наведених даних, бачимо, що кількість працівників на підприємстві за останні 5 років постійно зменшується. В 2022 році в порівнянні з 2018 на підприємстві кількість робітників зменшилася майже на четвертину, на 23,26%. Таке скорочення відбулося за рахунок зменшення кількості працівників зайнятих у рослинництві в зв'язку з оптимізацією

складу працівників, впровадження нових менш затратних технологій та більш продуктивної техніки. Загальне зменшення кількості працівників спричинило зменшення кількісних показників, так кількість витраченого часу працівниками зменшилась на 22,35%, річний запас робочого часу скоротився на 23,26%. Варто зазначити, що за досліджуваний період в товаристві постійно підвищували оплату праці, і її розмір за 5 років зріс на 137,36 %. Відповідно збільшився і загальний фонд оплати праці 82,16%. В той же час дані зміни позитивно вплинули на покращення якісних показників, так продуктивність праці в 2022 році в порівнянні з базовим 2018 року збільшилась – коефіцієнт використання робочого часу на 1,18% в 2022 році в порівнянні з 2018 роком.

2.2. Дослідження стану виробництва та виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства

Враховуючи те, що підприємство прагне максимально використовувати свій виробничий потенціал, було проведено аналіз показників, які можуть сприяти підвищенню ефективності його використання. Одним з ключових показників для підвищення рівня ефективності використання виробничого потенціалу підприємства є збільшення обсягів виробленої ним продукції.

Врожайність є найважливішим показником результативності в галузі рослинництва та сільськогосподарського виробництва в цілому. Вона є якісним критерієм для оцінки діяльності підприємств, які займаються виробництвом рослинницької продукції. Рівень врожайності відображає вплив економічних і природних умов, а також якість організаційно-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства. Отже, далі на рисунку 2.1 розглянемо урожайність основних сільськогосподарських культур в ТОВ «Колос».

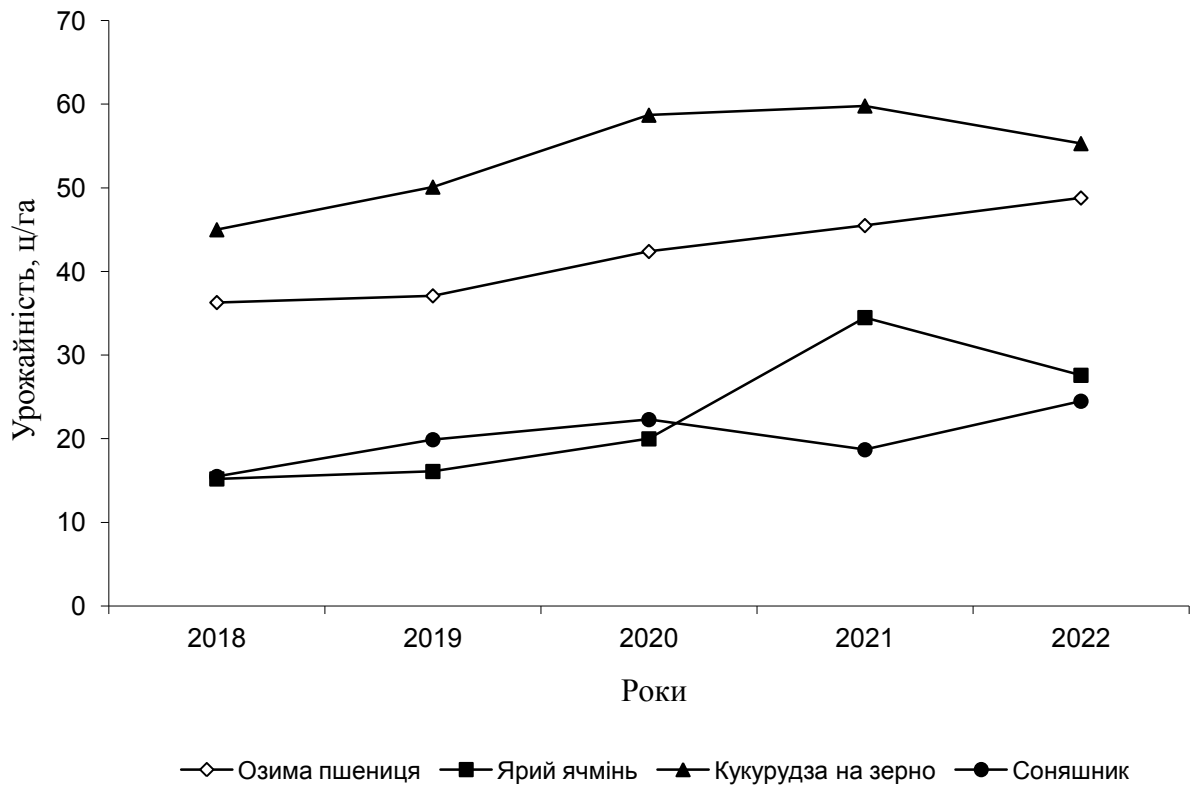

Рис. 2.1. Урожайність основних вирощуваних культур в ТОВ «Колос» Синельниківського району

Таким чином, бачимо, що в ТОВ «Колос» спостерігається тенденція до поступового збільшення урожайності по всім основним культурам, які вирощуються на підприємстві, внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов лише у 2021 році були низькі показники по урожайності соняшнику. В 2022 році, через зменшення обсягу внесених мінеральних добрив, урожайність кукурудзи і ячменя дещо знизилась в порівнянні з попереднім роком. Останнім часом на підприємстві вирішили більше вкладати у підвищення урожайності культур, на перших порах віддача від вкладень була не повна та поступово це принесло результати і собівартість одиниці продукції поступово почала знижуватися, що суттєво покращило економічний стан підприємства.

Зважаючи на значення виробничої собівартості вироблених товарів та її вплив на формування доходності галузі здійснимо дослідження динаміки її

зміни. Найбільшої наглядності динаміка зміни показників матиме при представленні у вигляді графіка (див. рис 2.2)

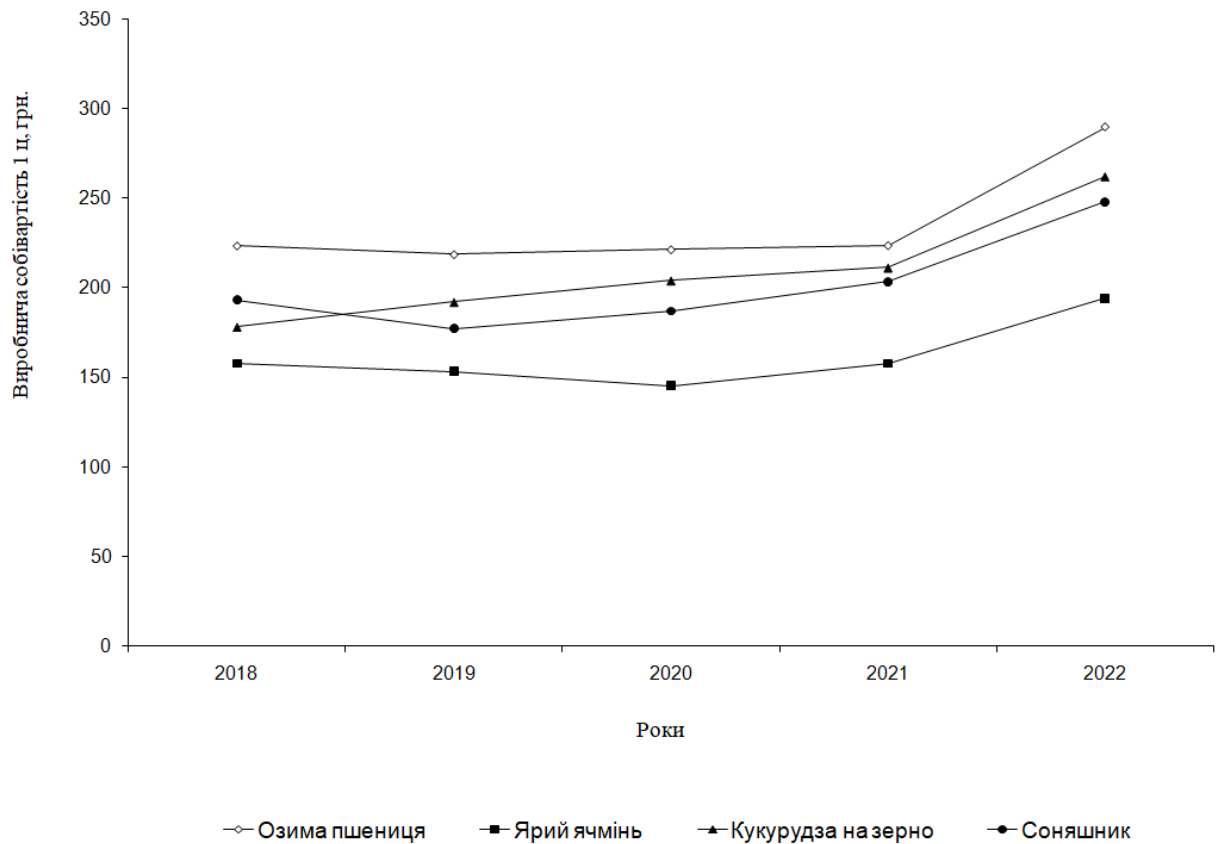

Рис.2.2. Динаміка зміни собівартості основних сільськогосподарських культур в ТОВ «Колос»

Аналізуючи дані наведені на графіку можна зробити висновок, що за останні 5 років собівартість всіх культур стабільно зростає, оскільки суттєво зростає витратна частина діяльності господарства через значний ріст цін на всі ресурси які використовує підприємство. В той же час, з 2018 по 2021 роки собівартість була відносно стабільною і навіть дещо знижувалась, завдяки кращій віддачі вкладень і отриманню кращих врожаїв культур.

У процесі дослідження собівартості продукції, важливим аспектом є аналіз структури собівартості. Детальне дослідження статей витрат дозволяє виявити вагомі фактори впливу на собівартість і визначити можливі резерви для оптимізації виробничих процесів. Умови ринкової економіки вимагають уваги до собівартості, оскільки вона впливає на прибутковість підприємства.

Враховуючи ринкову кон'юнктуру, підприємство може використовувати собівартість як інструмент для контролю та підвищення прибутковості продукції. Аналіз структури виробничих витрат надає важливу інформацію про розподіл витрат на різні компоненти виробництва, дозволяючи ідентифікувати ключові фактори впливу і визначити потенційні області для оптимізації і ефективного використання ресурсів. Знання структури витрат дозволяє здійснювати обгрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів та виробничих зусиль з метою досягнення більшої ефективності і конкурентоспроможності підприємства (рис. 2.3).

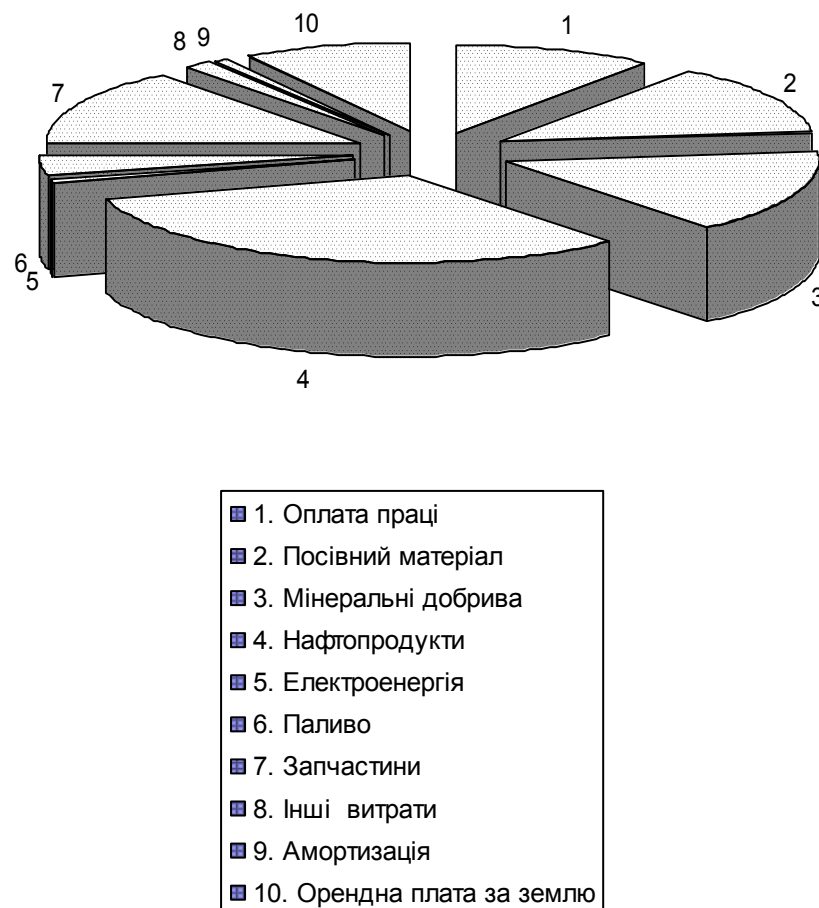

Рис. 2.3. Структура виробничих витрат при виробництві продукції рослинництва в ТОВ «Колос»

В результаті аналізу отриманих даних можна зробити висновок, що найбільш значна частина витрат спрямовується на придбання

нафтопродуктів. Витрати на мінеральні добрива та запчастини становлять вдвічі меншу частку, за ними слідують витрати на посівний матеріал та оплату праці. З урахуванням цих результатів, можна зробити висновок, що шляхом впливу на найбільш значущі статті витрат, можна знизити загальну собівартість продукції. За допомогою оптимізації основних операційно-технологічних процесів, можна зменшити витрати на нафтопродукти та оплату праці, а оновлення матеріально-технічної бази сприятиме зниженню витрат на запчастини.

Основним критерієм ефективності будь-якої діяльності є рівень рентабельності виробництва. Цей показник дозволяє оцінити ефективність використання вкладених ресурсів у виробництво і на його основі приймати рішення щодо подальшого розвитку продукції. Графічна інформація про динаміку собівартості основних культур наведена на рисунку 2.4.

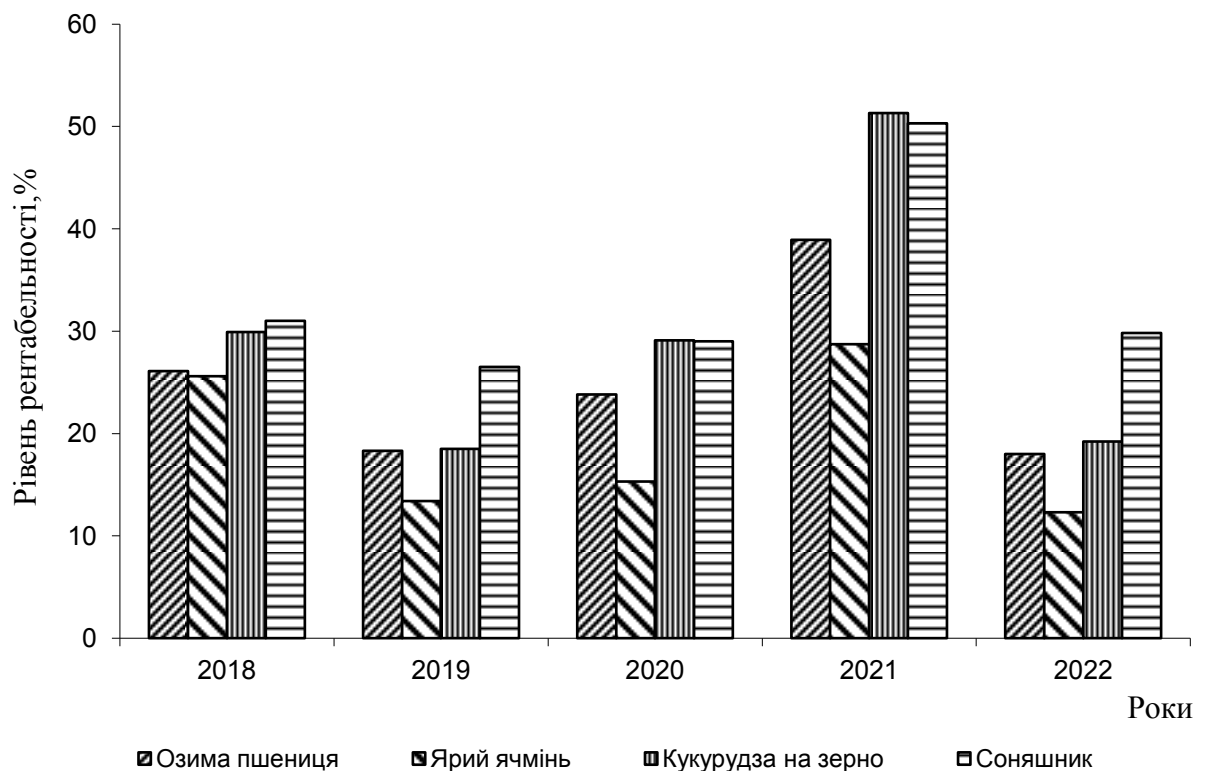

Рис. 2.4. Рівень рентабельності виробництва основних сільськогосподарських культур в ТОВ «Колос».

В результаті аналізу отриманих даних можна зробити висновок, що найбільш стійка тенденція утримання достатньо високого рівня і поступового

зростання рівня рентабельності спостерігається при вирощуванні соняшнику та кукурудзи на зерно. Достатньо рентабельним є виробництво озимої пшениці за виключенням 2019 року, коли через несприятливі умови ця культура була майже збитковою. Природньо, що 2022 рік був несприятливий для отримання високих показників рентабельності по всім культурам, особливо це важко сприймається на рівні попереднього 2021 року, коли рентабельність виробництва більшості сільськогосподарських культур досягла свого максимуму за останні десять років в Україні в цілому. В цілому можна зробити висновок, що виробництво продукції рослинництва в підприємстві є рентабельним і прибутковим не зважаючи на деякі коливання по окремих культурам, виробництву вдається підтримати позитивний економічний результат.

Виробничий потенціал є важливим показником ресурсного потенціалу і має значну інформаційну цінність. Використання комплексних показників такого типу допомагає вирішити проблеми, що виникають при оцінці різних аспектів його складових елементів. Відповідність між розміром потенціалу та кінцевими результатами його функціонування надає комплексне уявлення про ступінь використання виробничих ресурсів та потенційні можливості підвищення ефективності виробництва. З наявністю такої інформації стає можливим більш об'єктивне визначення шляхів оптимізації структури потенціалу та способів його подальшого розвитку.

Виробничий потенціал підприємства відображає взаємовідносини між працівниками внутрішньої структури підприємства з метою досягнення максимального виробничого результату. Цей результат може бути досягнутий шляхом оптимального використання виробничих ресурсів, використання передових технологій та організаційних методів, незалежно від зовнішнього середовища.

Отже, провівши дослідження необхідних показників в умовах ТОВ «Колос», варто відмітити, особливу значимість має виробнича складова потенціалу підприємства, оскільки виявлено, що маємо низький рівень зносу

по основних засобах виробництва і має місце використання нового виробничого обладнання.

У підприємства спостерігається середній рівень виробничого потенціалу, що означає стабільність існування в бізнесі та передумови успішного подолання труднощів які виникають завдяки механізмам адаптації. Продукція успішно реалізується, не зважаючи на можливі коливання частки ринку, але в середньому за період спостереження підтримується на достатньому рівні. Фізичний обсяг виробництва продукції залишається стабільним, хоча можуть бути окремі періоди з його зменшенням. Технічна та технологічна спроможність підприємства є задовільною. Використання техніки і технології має середньогалузеву ефективність. Варто відзначити, що в наш нестабільний час можуть виникати проблемні питання по постачанню сировини та матеріалів підприємству, а також не виключені ризики низької ефективності при їх використанні.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Пріоритетні напрями управління ефективністю використання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства

В сучасних умовах господарювання, фінансово-економічні показники мають ключове значення при здійсненні управлінської діяльності. Можна навіть сказати, що фінансово-економічні показники є ключовими в оцінці діяльності підприємства і допомагають зрозуміти його фінансовий стан, ефективність та конкурентоспроможність. Вони надають об'єктивну інформацію про різні аспекти діяльності підприємства, яка є необхідною для прийняття управлінських рішень і планування майбутньої стратегії. Вони є важливим інструментом для оцінки діяльності підприємства, дозволяють здійснити аналіз фінансових результатів, ефективності використання ресурсів та прибутковості підприємства.

Один з важливих економічних показників - це обсяг виробництва або продажів. Він відображає рівень активності підприємства та його здатність задовольнити попит на свою продукцію або послуги. Зростання обсягу виробництва може свідчити про збільшення ринкової частки та підвищення попиту на продукцію підприємства.

Обсяг валового виробництва продукції є ключовим показником, який відображає важливу інформацію про реалізацію виробничого потенціалу підприємства. Цей показник вимірює загальний обсяг продукції, який був виготовлений протягом певного періоду часу.

Важливість обсягу валового виробництва полягає в наступних аспектах:

1. Визначення ефективності використання ресурсів. Так обсяг виробництва продукції відображає, наскільки успішно підприємство

використовує свої ресурси, такі як праця, сировина, обладнання та капітал. Він дозволяє оцінити, наскільки ефективно використовується виробничий потенціал підприємства.

2. Вимірювання ринкової позиції. Валове виробництво продукції впливає на ринкову позицію підприємства. Високий обсяг виробництва може свідчити про успішну конкурентоспроможність підприємства та його здатність задовольняти попит на ринку. Це може призвести до збільшення частки ринку та покращення фінансових показників.

3. Виявлення потенціалу зростання підприємства. Розмір обсягів виробництва продукції також вказує на потенційні можливості розвитку підприємства. Збільшення обсягу виробництва може бути показником зростання попиту на продукцію, розширення ринків збуту або покращення ефективності виробничих процесів. Це дозволяє планувати подальші інвестиції та стратегії розвитку.

4. Оцінка фінансової стійкості. Обсяг виробництва продукції також впливає на фінансову стійкість підприємства. Завдяки збільшенню обсягу виробництва, підприємство може отримувати більші прибутки, що сприяє зміцненню фінансової бази, здатності до інвестицій та розвитку.

Усі ці фактори підкреслюють важливість обсягу валового виробництва продукції як ключового економічного показника при оцінці діяльності підприємства. Він допомагає виявити сильні та слабкі сторони підприємства, визначити потенційні можливості для розвитку та впливає на його фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку.

Виявлення факторів впливу на обсяги виробництва продукції є критично важливим для реалізації виробничого потенціалу підприємства. Дані фактори суттєво впливають на можливості реалізації виробничого потенціалу. Перш за все, це створює можливості для розуміння причин зміни обсягів виробництва. Виявлення факторів, які впливають на обсяги виробництва, дозволяє підприємству зрозуміти причини змін виробничого потенціалу. Це допомагає виявити сильні та слабкі сторони виробничого

процесу і вжити заходи для його вдосконалення. Наприклад, якщо виявлено, що недостатня кваліфікація працівників впливає на обсяги виробництва, можна ввести програми підвищення кваліфікації або залучити більш кваліфікованих працівників.

Варто зазначити, що виявлення факторів впливу на обсяги виробництва допомагає підприємству у плануванні та прогнозуванні майбутньої діяльності. Знання про фактори, що впливають на виробничий потенціал, дозволяє зробити обґрунтовані прогнози щодо обсягів виробництва, ресурсів, інвестицій та інших аспектів підприємницької діяльності. Це допомагає забезпечити ефективне використання виробничих ресурсів та оптимальне планування виробничих процесів.

Виявлення факторів впливу на обсяги виробництва може також вказувати на необхідність впровадження стратегічних змін у підприємстві. Наприклад, якщо зовнішні фактори, такі як зміни в ринкових умовах або зміна споживацьких попитів, виявляються як ключові фактори впливу на виробничий потенціал, підприємство може розглядати перегляд своїх стратегій, розвиток нових продуктів або виходу на нові ринки.

Таким чином, виявлення факторів впливу на обсяги виробництва продукції є важливою передумовою для ефективного використання виробничого потенціалу підприємства. Це допомагає визначити напрямки покращення, забезпечує підстави для стратегічного планування та допомагає впроваджувати необхідні зміни для досягнення успіху в сучасному бізнес-середовищі.

Обсяги виробництва продукції напряму залежать від двох ключових факторів кількості працівників і продуктивність їх праці. Збільшення/зменшення кількості працівників може призвести до збільшення/зменшення обсягів виробництва продукції. Більше працівників означає більше робочої сили, що може сприяти збільшенню швидкості та ефективності виробничих процесів. Проте, важливо також забезпечити, щоб

кількість працівників відповідала потребам та масштабу виробництва, щоб уникнути перевантаження або недостатньої використання ресурсів.

Продуктивність праці визначає, скільки продукції може бути виготовлено одним працівником за певний проміжок часу. Збільшення продуктивності праці дозволяє отримати більше виробництва з тієї ж кількості працівників. Це може бути досягнуто шляхом вдосконалення технологій, навичок працівників, оптимізації виробничих процесів та використання ефективного обладнання. Покращення продуктивності праці може значно збільшити обсяги виробництва без збільшення кількості працівників.

Синергічне поєднання показників оптимальної кількості працівників та їх продуктивності важливо для досягнення найкращих результатів у виробництві. Збільшення кількості працівників без відповідного зростання продуктивності може призвести до зайвого розширення витрат і зниження загальної ефективності. Натомість, покращення продуктивності праці може компенсувати обмежену кількість працівників та забезпечити більший обсяг виробництва. Отже, оптимальне поєднання кількості працівників і продуктивності їх праці є ключовим для досягнення високих обсягів виробництва продукції. Необхідно забезпечити збалансований підхід до управління працею, включаючи раціональне розподіл ресурсів, навички нагляду та навчання працівників, використання передових технологій та процесів, щоб максимізувати ефективність та досягти високих обсягів виробництва.

Більш детально дослідимо зміну обсягів виробництва продукції ТОВ «Колос» в динаміці за останні 5 років. Проведемо факторний аналіз впливу на кінцевий результат двох ключових факторів, для цього з'ясуємо на скільки сильний вплив на результативний показник має зміна середньорічної кількості працівників та наскільки суттєвий вплив на зміну обсягу виробництва продукції має зміна продуктивності праці. Проведені

розрахунки доцільно навести в вигляді таблиці. Отже в таблиці 3.1 наведемо показники для виявлення впливу кожного з факторів.

Таблиця 3.1

**Вплив зміни кількості працівників і продуктивності праці на
обсяги виробництва продукції підприємством**

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Виробництво валової продукції, тис. грн.	5475,62	8726,03	8723,52	10349,15	10717,41
Середньорічна кількість працівників господарства - усього	43	41	39	35	33
Річна продуктивність праці, тис. грн	127,34	212,83	223,68	295,69	324,77
Зміна виробництва валової продукції – всього	X	3250,41	-2,51	1625,63	368,26
Зміна виробництва валової продукції за рахунок: фактору чисельності працівників	X	-254,68	-425,66	-894,72	-591,38
продуктивності праці	X	3505,1	423,2	2520,4	959,6

Провівши факторний аналіз зміни обсягів виробництва валової продукції, було виявлено, практично завжди, за виключенням 2020 року, спостерігаємо зростання виробництва валової продукції з кожним роком. В той же час, на підприємстві спостерігається стабільна тенденція зменшення кількості працівників. Менше працівників означає менше робочої сили, що не сприяє збільшенню швидкості та ефективності виробничих процесів. Проте, придбання нової, більш потужної техніки і певна зміна технологій виробництва, створили умови щоб кількість працівників відповідала потребам та масштабу виробництва. Це дало можливість інтенсивніше використовувати трудовий потенціал підприємства і отримати більш високі показники продуктивності праці. Отже ми маємо, щорічне зменшення кількості працівників призводить до негативного впливу на зростання обсягів

валового виробництва продукції і цей негативний вплив коливається від 254,68 тис.грн в 2019 році до 894,72 тис.грн в 2021 році. В той же час, постійне поступове збільшення продуктивності праці працівників, за рахунок зазначених факторів, позитивно впливав на збільшення обсягів виробництва продукції. Позитивний вплив зазначеного фактора суттєво перевищував негативні тенденції від зменшення кількості працівників. Покращення продуктивності праці, в нашому випадку, спричинило збільшення обсягів виробництва навіть при зменшенні кількості працівників.

Підводячи підсумки факторного аналізу, варто зазначити, що при загальній позитивній тенденції збільшення обсягів виробництва валової продукції, її зростання в звітному році в порівнянні з попереднім, становить лише 3,5 %, а отже трудовий потенціал використаний не повною мірою. Таким чином варто звернути увагу на вдосконалення технологій, навичок працівників, оптимізації виробничих процесів та використання ефективного обладнання.

Беззаперечним є той факт, що ще один важливий показник оцінки діяльності підприємства в цілому і використання його виробничого потенціалу, зокрема - це рентабельність. Рентабельність вказує на здатність підприємства до отримання прибутку від своєї діяльності. Вона дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів та рентабельність інвестицій. Висока рентабельність свідчить про успішну фінансову діяльність підприємства і його здатність генерувати прибуток для власників та інвесторів.

Рентабельність дозволяє оцінити, наскільки ефективно підприємство генерує прибуток зі свого виробничого потенціалу. Вона визначає співвідношення між прибутком і вкладеними ресурсами, такими як капітал, праця та інші витрати. Висока рентабельність свідчить про те, що підприємство успішно використовує свої ресурси та досягає прибутковості, що відповідає його очікуванням. Рентабельне підприємство має більше шансів залучати інвестиції. Адже інвестори шукають підприємства, які

демонструють стабільну та прибуткову діяльність. Висока рентабельність свідчить про потенційну здатність підприємства генерувати зиски та повернення інвестицій. Це може сприяти залученню нових фінансових ресурсів для розширення виробничого потенціалу, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

В умовах високо конкурентного середовища, підприємство з високою рентабельністю може бути більш конкурентоспроможним, оскільки воно має можливість знижувати ціни, вдосконалювати продукцію, запроваджувати нові технології та розширювати асортимент. Це дозволяє підприємству залучати більше клієнтів і збільшувати свою ринкову частку, або як мінімум, стабільно і впевнено почувати себе в умовах жорсткої конкуренції.

Визначимо тенденцію і закономірність зміни показника рівня рентабельності на прикладі дослідження результатів вирощування популярної культури в регіоні і важливої для підприємства – соняшнику. Досить зручним інструментом для цього є проведення трендового аналізу.

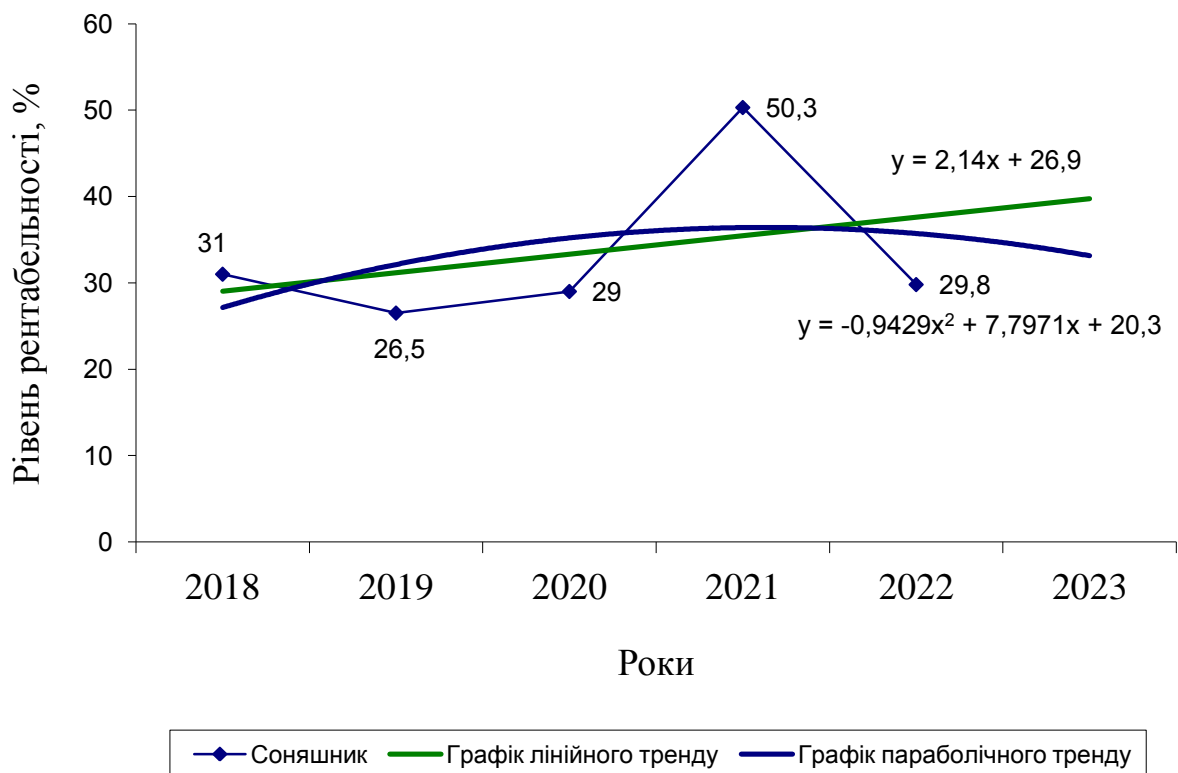

Рис. 3.1. Аналітичне вирівнювання динаміки рівня рентабельності соняшнику в ТОВ «Колос»

Наведені розрахунки і рівняння прямолінійного тренду $\hat{y}_t = 26,9 + 2,14 t$ свідчать нам про щорічну тенденцію до зростання рівня рентабельності вирощування даної культури на 2,14% . При застосуванні прогнозування (екстраполяції) на найближчий період, 2023 рік, при збереженні виявлених тенденцій ми отримаємо:

$$\hat{y}_{2023} = 26,9 + 2,14 * 6 = 39,74 \%$$

Отже маємо доволі перспективний прогноз розвитку досліджуваного показника. Отже, якщо тренд буде продовжуватись в тому ж напрямі, в 2023 році ми матимемо доволі привабливий показник рівня рентабельності вирощування соняшнику.

Для отримання більш точного прогнозу на майбутнє, доцільно застосувати Екстраполяція параболічного тренду, яка дозволяє урахувати нелінійні зміни в залежності між рівнем рентабельності і часом. При збереженні виявлених тенденцій ми отримаємо:

$$\hat{y}_{2023} = 20,3 + 7,797 * 6 - 0,942 * 6^2 = 33,16 \%$$

В результаті екстраполяційного прогнозування, отримуємо також прийнятний результат, але дещо нищий. В будь якому випадку, при збереженні тенденцій результат буде прийнятний для підприємства. До того ж варто відзначити, що прогнозований результат може бути одним з кращих за досліджуваний період і перещувати рівень звітного року.

Дослідивши зміну рівня рентабельності вирощування соняшнику в динаміці, бачимо, що в 2021 році виробничий потенціал по даній культурі було реалізовано найкраще і зберігається тенденція до позитивного зростання, але зовнішні фактори негативно вплинули на результат 2022 року. Екстраполяція дає можливість отримати початкову оцінку майбутніх значень змінної, що допомагає у плануванні та прийнятті управлінських рішень. Отже вирощування даної культури є виправданим, прибутковим і перспективним для підприємства.

Показники рівня рентабельності є важливою інформацією для планування та прийняття управлінських рішень. Вони дозволяють оцінити ефективність різних напрямків діяльності, в нашому випадку, вирощування різних культур, визначити пріоритети, виявити слабкі місця та можливості для вдосконалення. Рентабельність може використовуватися для оцінки різних проектів, інвестиційних рішень та стратегічного розвитку підприємства.

Отже, рентабельність є важливим показником, що відображає ефективність використання виробничого потенціалу підприємства, його фінансову стійкість, конкурентоспроможність та спроможність залучати нові інвестиції. Висока рентабельність сприяє успіху підприємства на ринку та його стійкому розвитку.

3.2. Раціоналізація системи технічного забезпечення виробництва

Встановлення та забезпечення оптимальних раціональних умов для ефективного функціонування виробничого процесу, на сьогоднішній день, доцільним є застосування процесно-орієнтованого підходу в менеджменті. Для забезпечення успішного перебігу виробництва на підприємстві необхідно враховувати ряд факторів: підтримка робочого стану машин та обладнання, своєчасне постачання робочих місць необхідними сировинними матеріалами та інструментами, енергетичне забезпечення роботи агрегатів та ефективне виконання транспортних операцій. У контексті підприємства використовується термін система технічного забезпечення виробництва, який описує всі ці процеси та їх взаємозв'язок [18, с. 260]. Подолання викликів, пов'язаних з цими аспектами, сприяє успішній реалізації виробничих завдань та досягненню позитивних результатів.

Система технічного забезпечення виробництва відіграє важливу роль у реалізації виробничого потенціалу підприємства. Вона дозволяє

оптимізувати виробничі процеси, забезпечувати високу продуктивність та ефективне використання ресурсів. Це досягається шляхом впровадження сучасного обладнання, автоматизації процесів, вдосконалення методів роботи та використання передових технологій. Система технічного забезпечення дозволяє контролювати якість виробництва на різних етапах, виявляти та усувати виробничі дефекти. Це включає використання систем контролю якості, вимірювальних пристроїв, технологій управління якістю та стандартів виробництва. Одним із важливих завдань даної системи є забезпечення безпеки працівників на виробництві. Це включає впровадження заходів з охорони праці, безпечного використання обладнання, дотримання норм безпеки та профілактичних заходів.

Безумовно важливий суто технічний аспект виробничої діяльності, система технічного забезпечення включає в себе заходи щодо попередження та виявлення несправностей, регулярного обслуговування та ремонту обладнання, а також резервування важливих компонентів. Це дозволяє забезпечити безперебійну роботу виробничих ліній, уникнути аварійних ситуацій та зменшити витрати на відновлення роботи після збоїв.

Система технічного забезпечення повинна бути гнучкою та адаптивною до змін виробничих потреб та ринкових умов. Це дозволяє підприємству швидко реагувати на зміни в попиті, впроваджувати нові продукти та технології, забезпечувати конкурентоспроможність на ринку. Вона впливає на ефективність, якість, надійність та безпеку виробництва, що має прямий вплив на реалізацію виробничого потенціалу підприємства та його успішність на ринку.

Обов'язковою умовою здійснення виробничих процесів є належне забезпечення енергетичними ресурсами, останній рік нам це наглядно продемонстрував. Одним з ключових факторів підвищення ефективності виробництва та використання виробничого потенціалу є раціональне використання енергетичних ресурсів, таких як трактори, комбайни, сільськогосподарські машини та інші машини і механізми. З ростом

використання потужнішої сільськогосподарської техніки виникає необхідність ефективного використання кожної окремої машини та їх комплексу, що забезпечує механізоване виконання всіх технологічних процесів у сільському господарстві.

Енергетичні ресурси підприємства представляють собою сукупну потужність всіх двигунів, які використовуються на підприємстві, таких як трактори, автомобілі, комбайни, стаціонарні двигуни і електроустановки. Ці ресурси використовуються для роботи підприємства та вимірюються у механічних кінських силах або кіловатах.

Останнім часом особливо актуальним стало питання ефективного використання технічних засобів у виробництві. Зростання вартості цих засобів і збільшення витрат на амортизацію стали суттєвими факторами, які необхідно враховувати. Вони стали важливою складовою вартості продукції і потребують уваги. Недосконала організація експлуатації технічних засобів або недостатнє навантаження на них можуть призвести до невикористання їх потенціалу і, в результаті, до збитковості виробництва. Тому важливо розробляти оптимальні стратегії та плани експлуатації, щоб забезпечити максимальне використання технічних засобів і досягти ефективності виробництва.

Другим аспектом є транспортний фактор, оскільки відстань, яку необхідно подолати для перевезення зібраного врожаю до місця зберігання або до тваринницьких приміщень при використанні гужового чи іншого тихоходного транспорту, вимагає значних зусиль, як у витратах часу, так і фінансових ресурсів. При збільшенні відстані перевезення необхідно збільшувати кількість транспортних засобів і кількість працівників, які займаються цим процесом. Особливу роль відіграє час у дорозі, оскільки час на навантаження та розвантаження врожаю є постійним і не залежить від відстані, на яку потрібно доставити врожай. Тому оптимізація транспортного процесу є важливим аспектом для забезпечення ефективності і економічності виробництва.

В сучасних умовах, коли на великі відстані використовуються потужні машини, транспортний аспект не є вирішальним фактором у збільшенні кількості транспортних засобів та обслуговуючого персоналу, особливо за умови механізованого навантаження зібраної продукції. Кожна технічна одиниця має свою унікальну продуктивність і може ефективно виконувати різні обсяги роботи під час пікових періодів виробництва. Однак, недостатнє використання цінної техніки негативно впливає на ефективність виробництва. Тому необхідно аналізувати коефіцієнт використання кожної технічної одиниці та загального технічного комплексу в цілому з метою досягнення оптимальної ефективності та використання ресурсів.

У товаристві з обмеженою відповідальністю «Колос» всі енергетичні машини можуть бути класифіковані на два основних типи: двигуни та робочі машини. Деякі з них володіють як енергетичним, так і виробничим обладнанням, на прикладі самохідних зернозбиральних машин. Наявність енергетичного обладнання визначається на основі фізичних параметрів та потужності. В минулому, потужність енергоресурсів була вимірювана у кінських силах, однак згідно з Міжнародною системою одиниць, кіловат став основною одиницею для вимірювання потужності. Тому для перетворення вимірювань з кінських сил до кіловатів використовується коефіцієнт 0,736, встановлений відповідно до нормативних вимог.

Забезпеченість підприємства енергетичними ресурсами розглянемо у таблиці 3.2.

Виходячи з отриманих даних, які представлені у таблиці, можна зробити висновки про енергетичне забезпечення підприємства. Відомо, що протягом звітного року порівняно з базисним періодом енергетичні потужності підприємства збільшилися на 14,4%. Це свідчить про те, що підприємство успішно розширює свої виробничі можливості шляхом придбання нових тракторів, чия виробнича потужність зросла на 22,1% або 300 к.с. Також слід зазначити, що спостерігається позитивна тенденція до збільшення споживання електроенергії на підприємстві, збільшення

становить 8,2%. Розрахунки підтверджують, що ці затрати електроенергії пов'язані з виробничими потребами підприємства, так як зростають обсяги виробництва.

Таблиця 3.2

Енергетичні ресурси та їх структура у ТОВ «Колос»

Енергетичні потужності	2020		2021		2022		2022 у % до 2020
	потужність	%	потужність	%	потужність	%	
Енергетичні потужності, к.с.	2080,5	100,0	2190,5	100,0	2380,5	100,0	114,4
з них:							
трактори	1360,0	65,4	1470,0	67,1	1660,0	69,8	122,1
автомобілі	720,5	34,6	720,5	32,9	720,5	30,2	100,0
Енергетичні потужності, тис. кВт	1531,2	х	1612,2	х	1752,0	х	114,4
Спожита електроенергія, тис. кВт	268,5	х	311,4	х	290,4	х	108,2
в т.ч. на виробничі цілі	246,4	х	283,9	х	265,6	х	107,8

Для досягнення найбільш ефективного використання технічних засобів, розмір земельної площі, необхідної для оптимального функціонування, визначається на основі різних факторів. Ці фактори включають норми виробітку для окремих технологічних операцій, агротехнічні строки їх виконання, а також структуру посівних площ, що залежить від спеціалізації та системи сівозмін. Окрім цього, важливим аспектом є врахування навантаження на техніку під час пікового періоду робіт. Ці комплексні фактори допомагають забезпечити оптимальне використання технічних засобів у сільському господарстві.

В результаті дослідження умов діяльності підприємства, було з'ясовано, що використовувана сівозміна має умовно трьохпольну структуру. Сівозміна і структура посівних площ у цьому підприємстві слідує (див. табл. 2.2): перше поле – озима пшениця – біля 40%; друге поле – кукурудза на зерно, соя, чистий пар, біля 30 %; третє поле – соняшник біля 30 %. Дана сівозміна була визначена експериментальним шляхом, протягом часу здійснення господарської діяльності підприємства. Вона довела свою

життєздатність і ефективність і з технологічної і економічної точок зору. З одного боку дозволяє максимально ефективно і продуктивно використовувати технічний ресурс підприємства. З іншого боку, забезпечує достатній економічний ефект від виробничої діяльності.

Неохідно визначити навантаження на трактори та сільськогосподарську техніку в підприємстві.

Показники ефективного та інтенсивного використання тракторного парку включають середньорічний, середньоденний, середньо змінний і середньогодинний виробіток трактора. Ці показники розраховуються шляхом розподілу обсягу виконаних робіт на умовний еталонний гектар за середньорічну кількість тракторів, кількість робочих днів, змін і годин протягом року відповідно. Ці показники дозволяють оцінити ефективність та завантаження тракторного парку, що є важливим для планування та оптимізації виробничих процесів на підприємстві.

Один із найбільш поширених показників, що використовуються для оцінки ефективності роботи тракторів, полягає у визначенні вартості виробництва на один умовний еталонний гектар. Цей показник є важливим, оскільки він дозволяє визначити загальну продуктивність роботи тракторів та оцінити їх ефективність. Він відображає співвідношення між витратами, пов'язаними з експлуатацією тракторів, і отриманим безпосереднім результатом їх роботи. Таким чином, цей показник становить важливу міру для оцінки ефективності використання тракторного парку й допомагає здійснювати обґрунтовані рішення щодо покращення продуктивності та оптимізації витрат.

Під час проведення аналізу необхідно докладно вивчити динаміку всіх вказаних показників та зробити оцінку їх відповідності планованому рівню. Також важливо виявити ті фактори, які мають вплив на зміну цих показників. Цей аналіз є необхідним для повного оцінювання ефективності використання машинно-тракторного парку підприємства. Щоб мати більш глибоке розуміння ситуації, давайте розглянемо більш детально наявність та

використання тракторного парку та вивчимо всі релевантні аспекти цього питання. Розглянемо детальніше наявність та використання тракторного парку у ТОВ «Колос» на прикладі таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Рівень використання тракторів у ТОВ «Колос»

Показники	2020	2021	2022	2022 у % до 2020
Середньорічна кількість еталонних тракторів, шт.	18,8	15,9	17,7	94,1
Відпрацьовано машино-днів	1165	1055	951	81,6
Відпрацьовано машино-змін	1507	1280	1120	74,3
Виконано робіт, еталонних га	3256,7	3088	2896,4	88,9
Всього витрат на експлуатацію тракторного парку, тис. грн.	2971,4	2978,1	3689,4	124,2
Коефіцієнт змінності	1,3	1,3	1,2	92,3
Виконано робіт в еталонних га на еталонний трактор за рік	1732,5	1785,6	1943,9	112,2
Виконання змінної норми виробітку, %	120,9	124,7	132,2	109,3
Річний нормативний фонд робочого часу, машино-днів	240	240	240	100,0
Фактично відпрацьовано одним трактором машино-днів за рік	258,9	192,6	164,4	63,5
Коефіцієнт використання фонду робочого часу	1,1	0,8	0,7	63,6
Інтегральний коефіцієнт використання тракторного парку	90,4	100,1	102,5	113,4
Собівартість еталонного га, грн.	912,4	964,4	1273,8	139,6

Згідно розрахунків, обсяг тракторних робіт безпосередньо залежить від середньорічної кількості тракторів і середньорічного виробітку одного трактора, що визначається кількістю відпрацьованих днів за рік одним трактором і середньорічним виробітком, так річний обсяг тракторних робіт у 2022 році в порівнянні з 2020 роком зменшився на 11,1%, що викликано спрощенням технологічних операцій, через суттєве подорожання

енергоресурсів. Подальший аналіз показує, що показник виконання змінної норми виробітку зріс на 9,3%. Це свідчить про те, що підприємство має високий ступінь забезпеченості тракторами, механізаторами і належну організацію робіт.

Узагальнюючим показником використання тракторного парку є інтегральний коефіцієнт використання тракторного парку, який показує, що інтенсивність використання тракторів на підприємстві збільшилось на 13,4%, про, а от показник відпрацьовано одним трактором за рік, зменшився на 36,5% що здійснено через збільшення площ ріллі і появою в господарстві нової більш продуктивної техніки.

Таким чином, можна зробити висновки про зниження продуктивності використання тракторів, яке може бути спричинене спрощенням технологічних операцій, через суттєве подорожання енергоресурсів організаційними питаннями і т.п.

Досвід показує, що для скорочень простоїв МТП необхідно удосконалити організацію ТО тракторних агрегатів, організацію роботи працівників, завчасне укомплектування машин, зростання кількості трактористів, поліпшення систем обліку робіт МТП. В той же час, не в усіх випадках простоювання тракторів обліковуються і відображуються в оперативних звітах робіт, навіть не зважаючи на те, що їх кількість суттєва. Отже неупереджений аналіз простою і їх причини, знаходження резервів їх зменшення сприятиме суттєвому збільшенню ефективності використання машино-тракторного парку підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Основним завданням виробничого потенціалу підприємства є забезпечення умов виготовлення продукції на постійній основі. Природно, що для забезпечення безперебійного процесу виробництва, виробничий потенціал сам має безперервно поповнюватися і відтворюватися.

В результаті проведених досліджень в даній кваліфікаційній роботі можна зробити наступні висновки:

1. Потенціал підприємства відображає його рівень конкурентоспроможності та можливості досягнення успіху на ринку. Керування процесом формування потенціалу підприємства є важливим елементом стратегічного планування, оскільки дозволяє аналізувати вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на його розвиток. Це охоплює оцінку економічного, технологічного, людського та організаційного потенціалу. Аналіз потенціалу підприємства допомагає виявити потенційні загрози і можливості, а також визначити оптимальні стратегії для їх усунення і використання. Організація може використовувати ці дані для прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку бізнесу, планування ресурсів та визначення пріоритетних напрямків діяльності.

2. Створення ефективної системи управління потенціалом підприємств дозволить формувати сучасні і інтегровані макротехнологічні комплекси, які відповідають стандартам світової промисловості. Ці комплекси здатні в умовах інтеграції та глобалізації ефективно вирішувати завдання, пов'язані з розвитком ключових секторів реальної економіки, шляхом інноваційного та ефективного виробництва власної продукції, а також збільшення обсягу її експорту. При цьому важливо враховувати потреби ринку, технологічні вимоги та специфіку підприємства. Забезпечення такого ефективного управління підприємством сприятиме досягненню його конкурентної переваги та стабільного розвитку на міжнародному рівні.

3. За досліджуваний період в товаристві з обмеженою відповідальністю «Колос» загальна земельна площа та площа

сільськогосподарських угідь в тому числі рілля змінилась не суттєво, а саме збільшилась на 0,4%. В структурі земельних угідь 98,2% рілля та 1,5% багаторічні насадження. В структурі посівних площ, переважають зернові культури, біля 50%, та технічні культури займають біля 30%. Підприємством практикується використання в сівозміні чорного пару площа якого біля 20%.

4. Кількість працівників на підприємстві за останні 5 років постійно зменшується. В 2022 році в порівнянні з 2018 на підприємстві кількість робітників зменшилася майже на четвертину, на 23,26%. Таке скорочення відбулося за рахунок зменшення кількості працівників зайнятих у рослинництві в зв'язку з оптимізацією складу працівників, впровадження нових менш затратних технологій та більш продуктивної техніки. Загальне зменшення кількості працівників спричинило зменшення кількісних показників, так кількість витраченого часу працівниками зменшилась на 22,35%, річний запас робочого часу скоротився на 23,26%. Варто зазначити, що за досліджуваний період в товаристві постійно підвищували оплату праці, і її розмір за 5 років зріс на 137,36 %. Відповідно збільшився і загальний фонд оплати праці 82,16%.

5. В ТОВ «Колос» спостерігається тенденція до поступового збільшення урожайності по всім основним культурам, які вирощуються на підприємстві, внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов лише у 2021 році були низькі показники по урожайності соняшнику. В 2022 році, через зменшення обсягу внесених мінеральних добрив, урожайність кукурудзи і ячменя дещо знизилась в порівнянні з попереднім роком. В той же час собівартість всіх культур стабільно зростає, оскільки суттєво зростає витратна частина діяльності господарства через значний ріст цін на всі ресурси які використовує підприємство.

6. Підприємство працює досить ефективно найбільш стійка тенденція утримання достатньо високого рівня і поступового зростання рівня рентабельності спостерігається при вирощуванні соняшнику та кукурудзи на зерно. Достатньо рентабельним є виробництво озимої пшениці за

виключенням 2019 року, коли через несприятливі умови ця культура була майже збитковою. Природньо, що 2022 рік був несприятливий для отримання високих показників рентабельності по всім культурам, особливо це важко сприймається на рівні попереднього 2021 року, коли рентабельність виробництва більшості сільськогосподарських культур досягла свого максимуму.

На основі проведених досліджень і розрахунків можна зробити наступні пропозиції:

1. Підприємству необхідно зосередити увагу на обсязі виробництва продукції, як ключовому показнику оцінки результативності діяльності та виявленні факторів впливу на обсяги виробництва продукції, що є критично важливими для реалізації виробничого потенціалу підприємства. Синергічне поєднання показників оптимальної кількості працівників та їх продуктивності важливо для досягнення найкращих результатів у виробництві. Особливу увагу варто звернути на постійне зменшення кількості працівників, що негативно впливає на результативний показник.

2. Ще один важливий показник оцінки діяльності підприємства в цілому і використання його виробничого потенціалу, зокрема - це рівень рентабельності. По одній з вирощуваних культур зі 100% товарністю, соняшнику, маємо позитивну, але не стабільну динаміку, на що варто звернути увагу. Рентабельність є важливим показником, що відображає ефективність використання виробничого потенціалу підприємства, його фінансову стійкість, конкурентоспроможність та спроможність залучати нові інвестиції.

3. Система технічного забезпечення виробництва відіграє важливу роль у реалізації виробничого потенціалу підприємства. Вона дозволяє оптимізувати виробничі процеси, забезпечувати високу продуктивність та ефективне використання ресурсів. Це досягається шляхом впровадження сучасного обладнання, автоматизації процесів, вдосконалення методів роботи та використання передових технологій. Система технічного забезпечення

дозволяє контролювати якість виробництва на різних етапах, виявляти та усувати виробничі дефекти.

4. Важливим фактором підвищення ефективності виробництва є раціональне використання енергетичних потужностей: тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин та іншої техніки. З використанням сільським господарством потужнішої сільськогосподарської техніки виникає потреба у раціональному використанні технічної можливості кожної машини зокрема та їх комплексу, необхідного для забезпечення механізованого виконання всіх технологічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Виклики агробізнесу: пошук відповідей. *Економіка АПК*. 2015. № 5. С. 12
2. Андрощук Д.В. Теоретичні питання визначення оцінки виробничого потенціалу підприємства. *Університетські записки*. 2005. №1-2(13-14). 374 с.
3. Безпала О. В., Сологуб Ю. І. Демографічний чинник формування трудового потенціалу Чернігівської області. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9584> (дата звернення: 24.03.2023).
4. Бондар Н., Воротін В., Гаєвський О. Економіка підприємства: навч. посіб. Київ: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2006. 350 с.
5. Бугайчук В. В. Відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 3 С. 108-112
6. Григоренко Я.О. Реалізація аграрного потенціалу України на світовому продовольчому ринку. *Економіка АПК*. 2016. № 10 С. 95
7. Гончаров В.Н., Касьянова Н.В., Солоха Д.В., Фесіна О.А. Формування стратегії реалізації потенціала підприємства: монографія. Донецьк: СПД Купріянов В.С. 2008. 304 с.
8. Гудзь О.Є. Діагностика та управління фінансовим потенціалом підприємства. *Облік і фінанси*. 2015. № 1. С. 71-76.
9. Добикіна О.К., Рижигов В.С., Касьянюк С.В., Кокотко М.Є., Костенко Т.Д., Герасимов А.А. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 208 с.
10. Донець Ю.Ю. Ефективність використання виробничого потенціалу. Київ. 2004. 123 с.
11. Дудник О.В. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 5 С. 79

12. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. URL: <https://esu.com.ua/article-34131> (15.03.23).

13. Калінеску Т.В., Романовська Ю.А., Большенко С.Ф., Маслош О.В., Швець Н.В., Пчелинська Г.В., Кирилов О.Д. Формування та оцінювання потенціалу підприємства: навч. посіб. Луганськ. 2007. 352 с.

14. Касьянова Н.В., Солоха Д.В. Морєва В.В., Беякова О.В., Балакай О.Б. Потенціал підприємства: формування та використання. Київ. Центр учбової літератури, 2017. 248 с

15. Капустін О.О. Основи формування виробничого потенціалу агропромислового комплексу в системі ринкових відносин. *Науковий вісник Луганського національного аграрного університету*. 2012. №5. С.224

16. Корнійчук Г.В. Характеристика фінансового потенціалу підприємства як економічної категорії. *Економіка АПК*. 2016. № 11 С. 44

17. Круш П.В., Бойко Т.О. Система управління виробничим потенціалом в сучасних умовах. *Підприємництво та інновації*. 2015. №1. С 75-83.

18. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємства: монографія. Суми: «Університетська книга». 2002. 310 с.

19. Лапін Є.В. Оцінка економічного потенціалу підприємства. Суми: ВТД «Університетська книга». 2004. 360 с.

20. Ластовецький В.О., Миронюк О.В. Ефективність господарювання: оцінка, аналіз, фактори, резерви. Чернівці., 1995. 432 с.

21. Мазнєв Г.Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2014. № 9. С. 5-13

22. Маслов Б.Г. Підвищення ефективності використання оборотного капіталу: матеріально-виробничі запаси. *Управлінський облік*. 2005. № 1. С.25

23. Міщенко Д.А. Ефективна система інженерно – технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2009. №22. С. 25-28.

24. Могилова М.М., Білоусько Я.К., Підлісецький Г.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі. *Економіка АПК*. 2015. №5. С. 61-67.

25. Нелеп В.М., Висоцька О.М. Перспективи експорту продукції сільського господарства і харчової промисловості України. *Економіка АПК*. 2014. № 3. С. 72-78.

26. Ніконенко О. А. Методичне забезпечення формування продовольчої безпеки України. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 86–92.

27. Олійник Т. І., Косенко А. О. Управління виробничим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8352> (дата звернення: 22.03.2023).

28. Олійник Т. І., Крупська К. А. Інструменти штучного інтелекту у формуванні та збереженні трудового потенціалу промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10304> (дата звернення: 24.03.2023).

29. Петров В.М. Виробнича та ринкова політика провідних світових виробників сільськогосподарської техніки. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 63-71

30. Погорелова О. В. Визначальні детермінанти сучасних тенденцій формування продовольчого потенціалу. *Агросвіт*. 2022. № 7-8. С. 36–46.

31. Повстяний Г. В. Дослідження структури та класифікація видів потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9910> (дата звернення: 25.03.2023).

32. Подухович Ю.П. Проблеми управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. *Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету*. 2017. Т.2. №90/94. С.163

33. Сітковська А. О., Савенко О. А., Капуста М. Ю. Технічне забезпечення аграрних підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 53–57.

34. Смагін Г.І. Визначення виробничого потенціалу в аграрному виробництві. *Аграрна наука*. 2003. №1. 4-5 с.

35. Степаненко С. В. Ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10039> (дата звернення: 24.03.2023).

36. Стец І.І. Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2010. 674 с.

37. Ульянченко О.В. Механізми управління ресурсним потенціалом. *Вісник ХНТУСГ Харків*, 2007 . Вип. 65. С. 49-56.

39. Ульянченко О.В. Особливості управління ресурсним потенціалом аграрного сектора в системі інформаційних технологій. *Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сталого розвитку сільського господарства: Тези доп. міжнар. наук.- практ. конф.*, Харків. ХНАУ.2007. С. 102-104.

40. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі : монографія. Харків. ХНАУ ім. В.В.Докучаєва.2006. 357 с.

41. Ульянченко О.В. Шляхи формування ресурсного потенціалу в аграрній сфері економіки. *Фінансування та кредитування аграрного сектора: проблеми та перспективи : Тези доп. Першої Міжнар. наук.-практ. конф.* Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. С. 133-134.

42. Трусова Н.В. Методологія планування фінансового потенціалу підприємств аграрної сфери. *Економіка і фінанси*. 2017. №8-9. С. 21-26.

43. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 316 с.

44. Чикуркова А. Д., Юр'єв В. В. Теоретичні аспекти розвитку диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 21-22. С. 80–86.

45. Шура Н. О., Поліщук І. Г. Використання потенціальних кластерів в оцінці економічного потенціалу підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8815> (дата звернення: 25.04.2023)

46. Шура Н. О. Підвищення кадрового потенціалу підприємств у сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2020. № 6. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7988> (дата звернення: 25.04.2023)